

CEZA MUHALEMESİNDE TANIK BEYANININ TARTIŞILMASI VE DEĞERLENDİRİLMESİ

DISCUSSION AND EVALUATION OF WITNESS STATEMENT IN CRIMINAL PROCEDURE

Erdoğan AVŞAR*

Özet: Ceza muhakemesinin nihai amacı olan maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için maddi gerçeği temsil eden delillerin muhakeme faaliyeti içinde ortaya konulması, tartışılması ve değerlendirilmesi gerekir. Ceza muhakemesinin nihai amacına ulaşmak için izlediği yolun da hukuka uygun olması gerektiğinden delillerin elde edilışinden, ortaya konulup tartışılmasından tutun da değerlendirilmesine kadar her aşamada hukuka uygun olup olmadıkları önem arz eder. Bu kapsamda, delillerin tartışılıp değerlendirilmesinin de hukuka uygun olması için muhakemenin sùjelerine delilleri tartışma imkânının tanınarak bu suretle delillerin değerlendirilmesinin yapılması gerekir. Delillerin serbestçe değerlendirilmesi, ceza muhakemesinde vicdani kanaate ulaşmak için hâkimin deliller arasında bir derecelendirme, astlık üstlük ilişkisi ya da daha değerli daha değersiz gibi bir ayırım olmaksızın akla ve mantığa uygun olarak muhakeme konusu olayı temsil etmesi kaydıyla değerlendirmede bulunmasıdır. Yoksa, delillerin serbestçe değerlendirilmesi demek delillerin salt karar makamı tarafından dilediği zaman ve şekilde değerlendirilebileceği anlamına gelmez. Ceza muhakemesinde son derece önemli ve vazgeçilmez deliller arasında yer alan tanık beyanı, önemli olduğu kadar güvenilirliği tartışılmalı bir delildir. Bu nedenle de diğer delillere nazaran tanık beyanının güvenilirliğinin denetlenmesi açısından muhakemenin sùjeleri huzurunda ortaya konulup tartışılması daha önemlidir. Tüm sùjelerin huzurunda ortaya konulup tartışılan tanık beyanının tecrübe kurallarına göre değerlendirilmesiyle maddi gerçeğe dair bir sonuca ulaşılabilir ve böylece söz konusu tanık beyanı delil olarak kabul edilerek hükme dayanak olabilir. Bu çalışmada “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi” başlığı altında tanık beyanı ve bu beyanının alınması, tartışılması ve değerlendirilmesi hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Delil, Tanık, Tanık Beyanı, Tartışılma, Değerlendirilme, Yüzleştirme, Soru Sorma

Abstract: The evidence representing the material fact needs to be presented, discussed and evaluated within the procedural activity to reveal the material fact, which is the ultimate goal pur-

* Cumhuriyet Savcısı, Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdür Yardımcısı, erdinc.avsar@adalet.gov.tr, ORCID: 0000-0003-1712-4408, Makalenin Gönderim Tarihi: 29.03.2021, Kabul Tarihi: 29.03.2021

sued by the criminal procedure. Because of the fact that the way followed by the criminal procedure to reach its ultimate goal needs to comply with the law, it is of importance whether the evidence complies with the law at every stage, from its obtaining, presentation, discussion and to its evaluation. In this regard, with a view to conducting discussion and evaluation of evidence in accordance with the law, the subjects of procedure should be granted with the opportunity to discuss the evidence and thereby to evaluate the evidence in this way. Free evaluation of evidence means that a judge performs an evaluation by representing the case subject to the procedure to reach a conscientious opinion in criminal procedure, in accordance with the reason and logic, without making any distinction between the evidence such as rating, grading, attributing less or more value to it. Otherwise, it cannot be concluded from the free evaluation of evidence that it can be evaluated only by the decision-making authority whenever and how it wishes. Witness statement, which is regarded as among the most significant and indispensable evidence under the criminal procedure, is an important evidence, but at the same time its reliability is questionable. Therefore, presenting and discussing the witness statement in the presence of the subjects of procedure is of more importance for reviewing its reliability, compared to other evidence. Conclusion of the material fact may be reached by evaluating the witness statement presented and discussed in the presence of all subjects in accordance with the rules of experience and thus it may be accepted as evidence and become a basis for judgment. This study provides information on the witness statement and its obtaining, discussion and evaluation under the title of "Discussion and Evaluation of Witness Statement in Criminal Procedure".

Keywords: Evidence, Witness, Witness Statement, Discussion, Evaluation, Confrontation, Questioning

Giriş

Ceza Muhakemesi Hukuku; bir suçun işlenip işlenmediğinin, işlenmiş ise kim tarafından nasıl işlendiğinin ve hangi ceza normlarının uygulanacağını tespitine dair yapılan yargılama faaliyetlerine ilişkin yöntemleri düzenleyen hukuk dalıdır. Muhakeme, geçmişte yaşanmış bir olaya ilişkin olduğundan, geçmişte yaşanmış bir olaya ilişkin madde gerçeği ortaya çıkarmayı amaçlayan ve bu amaca ulaşmak için insan haklarına uygun araçlar kullanılan ceza muhakemesinde, tanık önemli bir role sahiptir. Muhakeme hukuku açısından, vakıf olduğu olay hakkında edinmiş olduğu bilgileri Cumhuriyet savcısı ya da hâkim huzurunda sözlü olarak anlatan kişiye tanık denir. Tanıklık; kamu hukukundan kaynaklı ve kural olarak yapılması zorunlu olan bir kamu görevi, kamusal bir ödevdir.

Ceza muhakemesi açısından tanıklık, 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 43'üncü ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bunun yanı sıra 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nda, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu'nda, 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda, 4959 sayılı Topluma Kazandırma Kanunu'nda, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nda ve başka birçok kanunda tanıklığa ve tanığın korunmasına dair hükümler mevcuttur.

Ceza muhakemesinde vicdani ispat sistemi benimsenmiştir. Vicdani ispat sistemi gereğince deliller tür, sayı, nitelik ve benzeri bakımlardan bir sınırlama olmaksızın serbestçe değerlendirilebilir.¹ Ceza muhakemesinde vicdani ispat sisteminin benimsenmesinin ve bu kapsamda delillerin serbestçe değerlendirilmesinin nedeni, ceza muhakemesinde ulaşılmak istenilen maddi gerçeğin geçmişe dair bir olaya ilişkin olması ve dolayısıyla bu olayın ve gerçeğin ortaya çıkma koşullarının ve zamanının önceden bilinmesinin mümkün olmamasıdır.² Ceza muhakemesinde, suçların ve ceza muhakemesinin niteliği itibarıyla ulaşılmak istenilen maddi gerçeğe dair delillerin olay olmadan önce belirlenebilmesi, hazırlanabilmesi mümkün değildir.³ Bununla birlikte delillerin serbestçe değerlendirilmesinden, hiçbir kural ve kaideye bağlı olmaksızın delillerin değerlendirilebileceği anlaşılmamalıdır. Delillerin, belirlenmiş olan usul ve esaslar dairesinde ortaya konulup tartışılması, ortaya konulan delillerden hukuka aykırı oldukları tespit edilenlerin delil olarak kabul edilmeyerek değerlendirilmemesi gerekir. İşte bu kapsamda, ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasında delil olarak kullanılacak ve hükme esas alınacak olan tanık beyanının hukuka uygun bir şekilde ortaya konulup değerlendirilmesi gerekir.

Vicdani ispat sistemi ve bunun sonucu olarak benimsenen delillerin serbestliği ilkesi gereğince, ceza muhakemesinde delil olarak ortaya konulup tartışılan tanık beyanları da serbestçe değerlendirilecektir. Buradaki serbestçe değerlendirmeden, tanık beyanının delil olarak

¹ Yener Ünver, "Ceza Muhakemesinde İspat", *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 1, S. 2, 2006, s. 107.

² Nevzat Toroslu/Metin Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Savaş Yayınevi, Ankara, 2006, s. 168.

³ Erdener Yurtcan, *Ceza Yargılaması Hukuku*, Kazancı Yayınları, İstanbul, 2004, s. 350.

diğer delillerden üstün tutulabileceği haller olabileceği gibi diğer delillere üstünlük tanındığı hallerin de olabileceği; bir tanığın beyanının bazen birden çok tanığın beyanından üstün tutulabileceği; yani, tanık beyanının inandırıcı, güvenilir olup olmadığının serbestçe değerlendirilip takdir edilebilmesi anlaşılmalıdır.⁴ Ancak, yapılan bu değerlendirmenin ve takdirin gerekçelerinin gösterilmesi gerekir.⁵

“Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Tartışılması ve Değerlendirilmesi” başlıklı bu makalede; genel olarak delil kavramı ve delillerin özellikleri ile çeşitleri hakkında bilgi verildikten sonra tanık beyanı ile tanık beyanın alınması, tartışılması ve değerlendirilmesi konularında çalışmanın kapsamı ve niteliği itibarıyla kısaca bilgi verilmiştir.

I. Delil

A. Kavramsal Olarak Delil

Arapça kökenli bir sözcük olan delil, “*yol gösteren, kılavuz, belge, şahit*”;⁶ “insanı aradığı gerçeğe ulaştırabilecek iz, kanıt, emare” anlamına gelir.⁷ Hukuki anlamda delil kavramından, bir fiil veya olgunun olduğuna veya olmadığına dair muhakeme hukukunun izin verdiği ispat araçları anlaşılır.⁸ Öğretide delil kavramı; “*yaşanmış bir olaydan arta kalan ve olayın tespiti için sağlayan*”, “*hâkimin maddi olay hakkında kanaate ulaşmak için kullandığı*” ispat araçları şeklinde tanımlanmıştır.⁹

Ceza muhakemesine dair kanunların hiçbirinde delilin tanımı yapılmamıştır. Ceza muhakemesine dair mevzuatta delillerin elde edilmesi, delillere el konulması, delillerin değerlendirilmesi ve benzeri gibi birçok yerde delillerden söz edilmiş olmasına rağmen delil kavramının tanımı yapılmamıştır. Delilin ne olduğuna dair açıklama getiren

⁴ Ünver, s. 106; Yurtcan, s. 125; Toroslu/Feyzioğlu, s. 169.

⁵ Yener Ünver, “Ceza Yargılaması Hukukunda İspata İlişkin Bir Yargıtay İBK’nın İncelenmesi”, *İHFEM*, C. 55 S. 1-2, 1996, s. 195.

⁶ Ferit Develioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, B. 20, Aydın Kitabevi, Ankara, 2003, s. 172.

⁷ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, www.tdk.gov.tr, E.T: 21.12.2018.

⁸ Ejder Yılmaz, *Hukuk Sözlüğü*, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001, s. 209.

⁹ Nurullah Kunter/Feridun Yenisey / Ayşe Nuhoğlu, *Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku*, B. 16, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008, s. 482; Devrim Aydın, *Ceza Muhakemesinde Deliller*, B. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014, s.37.

tek düzenleme, 1983 tarihli Polisin Adli Görevlerinin Yerine Getirilmesi Delillerin Toplanması, Muhafazası ve İlgili Yerlere Gönderilmesi Hakkında Yönetmeliktir. Bu Yönetmeliğin 3'üncü maddesinde delil, *"Meydana gelen bir suçun aydınlatılması ve suç sanıklarının tespitine yarayan her türlü ispat vasıtası"* olarak tanımlanmıştır.

Ceza muhakemesinin nihai amacı olan maddi gerçeğe ulaşmanın aracı delillerdir. Delil, muhakeme konusu olayın veya durumun gerçekleşip gerçekleşmediğini ispata yarayan araçtır.¹⁰

Ceza muhakemesinde vicdani ispat sistemi geçerli olduğundan, ceza muhakemesi sonunda vicdani kanaatin oluşmasını sağlayacak hukuka, akla ve mantığa uygun olan her şey delil olarak kullanılabilir. Bu duruma da delil serbestisi adı verilir.¹¹

B. Delillerin Özellikleri

Kullanmış olduğumuz "delillerin özellikleri" ifadesinden anlatmak istediğimiz, bir şeyin delil olup olmadığına ilişkin değil; bir şeyin delil olarak kabul edilebilmesi için hangi özelliklere sahip olması gerektiğine ilişkindir. Başka bir ifadeyle, delillerin özelliklerinden anlamamız gereken; hangi özelliklere sahip olan delillerin muhakemede delil olarak kabul edilebileceğidir. Genel olarak, bu özellikleri ise "hukuka uygunluk", "gerçekçilik", "akılcılık", "olayı temsil etme", "müshtereklik" şeklinde özetleyebiliriz.¹²

Her şeyden önce delillerin hukuka ve kanuna uygun olması, muhakeme konusu olan olayı aydınlatmaya yarayacak nitelikte olması gerekir.¹³ Bu nedenle de bu husus CMK'nın "Delillerin Ortaya Konulması ve Reddi" başlıklı 206'ncı maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendinde, kanunda aykırı olarak elde edilen delilin; (b) bendinde de delille ispat edilmek istenin olayın karara etkisinin olmaması halinde delilin kabul edilmeyeceği hükme bağlanmıştır.

CMK'nın "Delilleri takdir yetkisi" 217'nci maddesinin birinci fıkrasında "Hâkim, kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış

¹⁰ Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, s. 617.

¹¹ Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, s. 620.

¹² Cumhur Şahin/Neslihan Göktürk, Ceza Muhakemesi Hukuku II, B. 6, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 28-29.

¹³ Nevzat Toroslu, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2003, s. 163.

delillere dayandırabilir. Bu deliller hâkimin vicdanî kanaatiyle serbestçe takdir edilir” denildikten sonra, ikinci fıkrada “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir” denilmiştir. CMK’nın 217’nci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “her türlü delille” ibaresi, delil serbestinin kabul edildiğini göstermektedir. Yine, 5271 sayılı CMK’nın “İfade alma ve sorguda yasak usuller” başlıklı 148’inci maddesinin ilk üç fıkrası şöyledir:

“(1) Şüphelinin ve sanığın beyanı özgür iradesine dayanmalıdır. Bunu engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilâç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz.

(2) Kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez.

(3) Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa da delil olarak değerlendirilemez.”

Dikkat edilecek olursa, buraya kadar yapılan açıklamaların ortak özelliği ve delillerin hukuka uygun olması gerektiğidir. Bu hukuka uygunluk delilin kendisini olduğu kadar el ediliş yöntemini de kapsar. Ceza muhakemesinin nihai amacı, nasıl ve hangi yöntemlerle ulaşıldığı önemli olmaksızın maddi gerçeğe ulaşmak değildir. Maddi gerçeğe, hukuka uygun olarak ulaşılması gerekir. Bu itibarla, bireylerin haklarına saygılı şekilde yürütülecek olan, delillerin sağlıklı bir şekilde elde edildiği ve tartışılıp değerlendirildiği bir muhakeme sonucunda maddi gerçeğe ulaşılmalıdır.¹⁴

Deliller gerçekçi, akılcı ve mantıklı olmalıdır.¹⁵ Delillerin beş duyu ile öğrenilebilecek, akıl ve mantık kullanılarak kabul edilebilecek nitelikte olması gerekir. Delilin gerçekliği, delilin beş duyu organı ile algılanabilir olmasını ifade eder. Yani, delilin gerçekliğinden anlaşılması gereken delilin sahlılığı değildir.¹⁶

Erişilebilir olması da delillerin özelliklerindendir. Erişilebilirlikten anlaşılması gereken, delilin elde edilebilmesidir. Bazı hallerde delil vardır ama artık elde edilmesi imkansızdır. Örneğin, olayın görgü

¹⁴ Metin Köse, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIV, S. 1, 2019, s. 176.

¹⁵ Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, s. 620; Toroslu, s. 162.

¹⁶ Şahin/Göktürk, s. 28.

tanığının ölmesi gibi. İşte bu hallerde, delile erişilemeyeceği için söz konusu bu delilin 5271 sayılı CMK'nın 217'nci maddesine göre duruşmada ortaya konulup tartışılması da mümkün olmayacaktır. Anılan Kanun maddesi uyarınca da ortaya konulup tartışılmayan böyle bir delile dayanılarak hüküm kurulamayacaktır.¹⁷ Bununla birlikte, öyle bazı durumlar vardır ki, daha önce elde edilen bir delilin duruşma aşamasında elde edilmesi mümkün olmayabilir. Böyle bir durum, özellikle de beyan delillerinde söz konusu olabilir. Beyan delillerin mutlaka duruşmada ortaya konulması ve tartışılma imkânı tanınması gerekir.¹⁸ 5271 sayılı CMK'nın "*Duruşmada okunmayacak belgeler*" başlıklı 210'uncu maddesinin birinci fıkrası uyarınca "*Olayın delili, bir tanığın açıklamalarından ibaret ise, bu tanık duruşmada mutlaka dinlenir. Daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanağın veya yazılı bir açıklamanın okunması dinleme yerine geçemez*". Ancak, yine 5271 sayılı CMK'nın "*Duruşmada okunmasıyla yetinilebilecek belgeler*" başlıklı 211'inci maddesinde şöyle denilmiştir:

"(1) a) Tanık veya sanığın suç ortağı ölmüş veya akıl hastalığına tutulmuş olur veya bulunduğu yer öğrenilemezse,

b) Tanık veya sanığın suç ortağının duruşmada hazır bulunması, hastalık, malûllük veya giderilmesi olanağı bulunmayan başka bir nedenle belli olmayan bir süre için olanaklı değilse,

c) İfadesinin önem derecesi itibarıyla tanığın duruşmada hazır bulunması gerekli sayılmıyorsa,

Bu kişilerin dinlenmesi yerine, daha önce yapılan dinleme sırasında düzenlenmiş tutanaklar ile kendilerinin yazmış olduğu belgeler okunabilir.

(2) Cumhuriyet savcısı, katılan veya vekili, sanık veya müdafii birinci fıkrada belirtilenlerin dışında kalan tutanakların okunmasına birlikte rıza gösterebilirler."

Böylece, CMK'nın 211'inci maddesinde yer alan düzenleme ile duruşmada dinleme zorunluluğuna birtakım istisnalar getirilmiştir.

¹⁷ Yener Ünver/Hakan Hakeri, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 10, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, s. 63.

¹⁸ Feridun Yenisey, "Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil", *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 2, S. 4, 2007, s. 20.

İşte anılan 211'inci maddede sayılan durumların varlığı halinde, elde edilen beyanların belge delili olarak duruşmaya dahil edilmesi mümkündür.

Ortaya konulan ya da araştırılan bir delilin muhakemeye konu olan olayı ya da durumu temsil edici özellikte olması gerekir; muhakeme konusu olay ya da durumla hiçbir ilgisi olmayan, maddi gerçeğe ulaşma yönünde hiçbir faydası olmayacak bir araç delil olarak kabul edilemez. Bir delilin olayı ya da durumu temsil edici olması için öncelikle bu delilin güvenilir olması; ispat bakımından önemli olması, ispatına ihtiyaç duyulan hususlarla ilgili olması gerekir.¹⁹ Delil, sadece suç iddiasına ilişkin olayın konusu olmayıp, ceza muhakemesinde ispatı gereken diğer hususlara ilişkin de olabilir. Örneğin; bir tanığın tanıklıktan çekinme hakkına sahip olup olmadığı, hâkimin reddini gerektiren bir durumun olup olmadığı, yargılamanın yenilenmesini gerektiren bir sebebin bulunup bulunmadığı, sanığın kusurluğunu etkilen bir nedenin olup olmadığı hususlarına ilişkin de olabilir. Özellikle vurgulamak isteriz ki, delilin illa da müspet anlamda bir hususu temsil etmesi gerekmez. Yani, delil müspet olduğu kadar menfi bir hususu da temsil edebilir. Başka bir ifadeyle, delil, bir hususun varlığına ya da yokluğuna, olduğuna ya da olmadığına, yaşandığına ya da yaşanmadığına ilişkin olabilir. Önemli olan delilin olayı temsil etmesidir. Bir delilin olayı temsil edip etmediği ise, delil değerlendirilmesi sonucu anlaşılır.

Deliller müşterek olmalıdır. Delillerin müşterek olmasından anlaşılması gereken ise; delillerin içeriğinin sadece karar veren tarafından yani hâkim tarafından değil, davanın taraflarının tümü tarafından bilinir olmasıdır. Böylece, delillerin tartışılması sağlanacaktır.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu bir kararında;²⁰ *“Ceza yargılamaının amacı, hiçbir duraksamaya yer vermeden maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır. Bu araştırmada, yani gerçeğe ulaşmada mantık yolunun izlenmesi gerekir. Gerçek; akla uygun ve realist, olayın bütünü veya bir parçasını temsil eden kanıtlardan veya kanıtların bütün olarak değerlendirilmesinden ortaya çıkarılmalıdır. Yoksa birtakım varsayımlara dayanılarak sonuca ulaşılması,*

¹⁹ Kunter/Yenisey/Nuhoglu, s. 622; Toroslu, s. 163.

²⁰ Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 19/04/1993 tarih ve E. 1993/6-79 K. 1993//108 sayılı kararı, www.uyap.gov.tr, E.T: 12/01/2019.

ceza yargılamasının amacına kesinlikle aykırıdır” demek suretiyle delillerin özelliklerine dair yukarıda yapmış olduğumuz açıklamaları destekler mahiyette özetlemiştir.

Yargıtay 4. Ceza Dairesi de bir kararında “... sanığa yüklenen suçun, hukuka uygun olarak elde edilmiş her türlü delille ispatının mümkün olduğu ceza yargılamasında, bir delilin reddedilmesi için CMK’nın 206/2. maddesinde sayılan durumların dışında delilin, akla, mantığa, bilimsel verilere, fizik kurallarına, herkesçe bilinen somut duruma, hayatın olağan akışı içinde gündelik yaşamdan edinilen karine niteliğindeki bilgilere aykırı olması ya da tanığın yalan söylediğinin ortaya çıkması ya da taraflı anlatımda bulunduğu ilişkin bazı bilgi veya emarelerin bulunması gibi reddi için haklı, makul ve kabul edilebilir hukuki gerekçelerin gösterilmesinin zorunlu olduğu...” demek suretiyle delillerin nasıl olması ve nasıl değerlendirilmesi gerektiği hususunda açıklamalarda bulunmuştur.²¹

Nihayet, bir delilin hâkimin şahsi bilgisine ya da daha doğru bir ifadeyle tanıklığına dayanmaması gerekir. Aksi halde, delillerin müşterekliği söz konusu olamayacağından hâkimin davadan çekilmesi gerekir.²²

C. Delillerin Çeşitleri

Öğretide delillerin çeşitli tasniflere tabi tutulduğu görülmektedir. Bu tasnifler genel olarak, doğrudan delil ve dolaylı delil, maddi delil ve şahsi delil, beyan, belge ve belirtili delilleri şeklindedir.²³

Doğrudan deliller ve dolaylı deliller ayırımına göre, doğrudan deliller, çözülmesi gereken asıl olayı ispatlayan; dolaylı deliller ise, çözülmesi gereken asıl olaylara bağlı yan olayları ispatlayan delillerdir.²⁴ Öğretide bazı yazarlar doğrudan ve dolaylı delil ayırımını delillerin doğrudan doğruyalı ilkesi çerçevesinde ele almışlar ve buna göre, hâkimin ilk elden yani araya bir vasıta girmeksizin edindiği delillere doğrudan deliller demişlerdir. Örneğin, keşif sonucunda

²¹ Yargıtay 4’üncü Ceza Dairesi’nin 02/04/2013 tarih ve E. 2011/22605, K. 2013/9564 sayılı kararı, uyp.gov.tr. E.T: 12/01/2019.

²² Toroslu, s. 164.

²³ Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoglu, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, B. 2, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014, s. 493.

²⁴ Ünver/Hakeri, s. 597.

hâkimin elde ettiği deliller, doğrudan delillerdir. Dolaylı delillerin ise, hâkimin bir aracı vasıtasıyla edindiği delillerdir. Buna örnek olarak, daha önce dinlenen bir tanık beyanının duruşmada okunmasını gösterebiliriz. Dolaylı ve dolaysız delil ayrımında belirti delilleri ifade edilmek istenmektedir.²⁵ Burada belirtilmelidir ki, doğrudan deliller ile dolaylı deliller arasında bir altlık üstlük ilişkisi yoktur. Yani, biri diğerine göre daha çok tercih edilebilecek türden değildir. Zira, delil serbestisi ilkesi gereğince hâkim delilleri serbestçe takdir edecektir. Önemli olan hangi delile neden üstünlük tanındığının gerekçeli kararda belirtilmesidir.²⁶

Şahsi delil ve maddi delil ayrımı ise delilin kaynağına göre yapılan bir ayrımdır. Şayet, delilin kaynağı kişi ise bu delile şahsi delil adı verilir. Örneğin; tanık beyanı, sanık beyanı, mağdur beyanı böyledir. Maddi delil ise, delilin kaynağının nesne olması halinde söz konusu olur. Buna örnek olarak da belge ve belirti delilleri olarak, imza, fotoğraf, görüntü, suç aleti gösterilebilir. Şahsi delil ve maddi delil ayrımında, şahsi deliller ile beyan delillerinin; maddi deliller ile ise belge ve belirti delilleri ifade edilmek istenmektedir.²⁷

Dikkat edilecek olursa deliller çeşitlerine göre ayrım yapılırken esas alınan aslında beyan, belge ve belirti delilleridir. Bu itibarla da öğretilde en çok kabul gören ve yapılan ayrıma göre deliller beyan delilleri, belge delilleri ve belirti delilleri olarak ayrılmaktadır.²⁸

Beyan delilleri, olay hakkında bilgi sahibi olan kişilerin yapmış olduğu sözlü açıklamalardır. Örneğin; sanığın beyanı, mağdurun beyanı, tanığın beyanı gibi. Belge delilleri, olayı yansıtan yazı, şekil, ses ve benzeri içerikleri barındıran belgelerdir. Belirti delilleri ise, beyan ve belge delilleri haricinde olan, olaya ilişkin her türlü iz ve eseri ifade eder. Örneğin, kan lekesi ve benzeri. Belirti delilleri, beyan ve belge delilleri gibi olayı tam olarak yansıtmaz ancak bir takım yan vakıaları ortaya koyar.²⁹

²⁵ Nur Centel/Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 15, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018, s. 240.

²⁶ Cumhuriyet Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğruluğu İlkesi), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2001, s. 52.

²⁷ Centel/Zafer, s. 240.

²⁸ Şahin/Göktürk, s. 29.

²⁹ Aydın, s.78; Centel/Zafer, s. 241; Şahin/Göktürk, s. 58-60.

II. Tanık Beyanı ve Tanık Beyanının Alınması

A. Tanık Beyanı

Mevzuatımızda tanığın kim olduğuna ilişkin ya da tanık kavramından ne anlaşılması gerektiğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Her ne kadar mevzuatımızda bu yönde bir düzenleme yer almasa da bazı hükümlerin madde gerekçelerinden ve bu hükümlerde yer alan ibarelerden yola çıkarak tanıktan ve dolayısıyla tanık beyanından ne anlaşılması gerektiği veya tanığın kim olduğu hususunda çıkarımlar elde edebilmekteyiz. CMK'nın tanıklıktan çekinmek ile ilgili olan 45'inci maddesinin gerekçesinde *"tanık bildiklerini söylemek zorundadır"*;³⁰ CMK'nın meslek ve sürekli uğraşları nedeniyle tanıklıktan çekinme ile ilgili olan 46'ncı maddesinin birinci fıkrasında *"öğrendikleri bilgiler"*; CMK'nın devlet sırrı niteliğindeki bilgiler ile ilgili tanıklık konusuyla ilgili 47'nci maddesinde *"suç olgusuna ilişkin bilgiler"*; CMK'nın yemin verilemeyen tanıklar ile ilgili olan 50'nci maddesinde *"tanıklık yapacağı olay"*; CMK'nın tanığa yaptırılacak yeminin biçimiyle ilgili olan 55'inci maddesinde *"bildiğimi dosdoğru söyleyeceğime"* şeklinde yer alan ibarelerden, tanığın muhakeme konusu olay hakkında bilgi sahibi olan kişi olduğu anlaşılmaktadır.

Ceza muhakemesinde bir delil olan tanık beyanının, delillerin özelliklerine sahip olması gerekir. Bu kapsamda tanık beyanının olayı yansıtması ve temsil etmesi, akla ve mantığa uygun olması, maddi gerçeğe ve hukuka aykırı olmaması gerekir. Tanık beyanının olayı temsil etmesinden; muhakeme konusu olayı yeniden canlandırabilecek, yansıtacak nitelikte olması anlaşılmalıdır. Zira, ceza muhakemesine konu olan olay geçmişte yaşanmış ve bitmiş bir olaydır. Tanık beyanı olayın tamamını yansıtabileceği gibi bir kısmını da yansıtabilir. Çünkü tanık olayın tamamına olduğu kadar bir kısmına da tanık olmuş olabilir. Bu nedenle de tanık beyanı olayın bir parçasını ya da bütünü yansıtır temsil edebilir.³¹ Örneğin; bir kimse A'nın B'ye hakaret ettiğine tanık iken, bir başka kimse bu olayın hemen öncesinde B'nin A'ya tokat attığını görmüş olabilir.

³⁰ 5237 sayılı TCK'nın Madde Gerekçeleri, www.tbmm.gov.tr, E.T. 12/06/2020.

³¹ Bahri Öztürk/Durmuş Tezcan/Mustafa Ruhan Erden, vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 10, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016, s. 312.

Tanığın elde ettiği ve aktardığı bilgiler duyu organları aracılığıyla elde edilmiş olmalıdır. Bu durumda, tanık beyanının objektif olduğu kabul edilir.³² Tanığın olaya ilişkin kişisel yorumlarını ve değerlendirmelerini içeren beyanları, tanık beyanı olarak kabul edilemez.³³ Tanık, olayla ilgili olarak duyu organları aracılığıyla elde ettiği bilgileri, kendi yorumunu ve değerlendirmesini katmadan olduğu gibi beyan etmesi gerekir. Tanık beyanının objektif olması gerektiğini ileri sürdüğümüz bu durumda, suçun mağdurunun tanık olarak dinlenip dinlenemeyeceği sorunu ile karşılaşırız.³⁴ Suçun mağdurunun bir yandan objektif olması beklerken diğer yandan da tanığa ilişkin bir yükümlülük olan objektif olmasını beklemek doğru değildir.³⁵ Bununla birlikte, suçun mağduru muhakemenin sujesi olmamışsa, yani davaya katılma talep ederek katılan sıfatını almadığı sürece tanık olabilecektir.³⁶ Zira, muhakemenin sujeliği ile tanıklık bağdaşmaz. Ayrıca, mağdurun tanık olarak dinlenmesi de diğer tanıklardan farklı usullere tabidir.³⁷ Tanık beyanının objektifliği açısından suç ortağı olan kişinin tanıklığı da ayrı bir tartışma konusudur. CMK'nın 50'nci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine göre; *"Soruşturma veya kovuşturma konusu suçlara iştirakten veya bu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten şüpheli, sanık veya hükümlü olanlar"* yemin-siz olarak tanık sıfatıyla dinlenebilir. Madde metnindeki düzenleme lafzıyla yorumlandığında, burada ifade edilen suç ortağının; sanıkla aynı davada yargılanmayan, ayrı bir davada sanık olarak yargılanan bir kimse olabileceği anlaşılmaktadır.

³² Metin Feyzioğlu, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995, s. 78.

³³ Veli Özer Özbek, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006, s. 605.

³⁴ Öğretide mağdurun tanık olarak dinlenilip dinlenilmeyeceği hususunda görüş birliği olmamakla birlikte ilerleyen bölümlerde bu konuda açıklama yapılacağından tekrarlamamak için bu başlık altında açıklama yapılmamıştır.

³⁵ Faruk Erem, Adalet Psikolojisi, B. 7, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları-Sevinç matbaası, Ankara, 1977, s. 307.

³⁶ CMK'nın 234'üncü maddesi gereğince suçun mağduru davaya katılma hakkına sahiptir. Kanaatimizce, katılan sıfatını almayan mağdur tanık olabilir ancak CMK'nın 236'ncı maddesindeki "mağdurun tanık olarak dinlenilmesi halinde..." ibaresinden dolayı katılan sıfatını alsa da mağdurun tanık olarak dinlenebileceği görüşünde olan yazarlarda bulunmaktadır. Bkz. Bahri Öztürk/Dumuş Tezcan/ Mustafa Ruhan Erdem ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, B. 10, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s. 234 vd.

³⁷ CMK'nın 236'ncı maddesi gereğince suçun mağdurunun tanık olarak dinlenmesi halinde, yemin hariç, tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır.

İşte tam da bu noktada yeri gelmişken, uyuşmazlıkların birleştirilmesi durumunda birleşen dava sanıklarının ve bu kapsamda birleşen davada yer alan suç ortaklarının tanık olarak dinlenip dinlenemeyeceğine değinilmelidir. Bilineceği üzere, birleşen davanın sanıkları da yargılamaya taraftır.³⁸ Anayasanın 38'inci maddesinin beşinci fıkrası gereğince *"hiç kimse kendisini suçlayan bir beyanda bulunmaya ya da bu yolda delil göstermeye zorlanamaz"*; CMK'nın 147'nci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendi gereğince şüphelinin veya sanığın kendisine yöneltilen suçlama hakkında susma ve kendi lehine olan hususları ile sürme hakkı vardır. İşte, tam da bu nedenle uygulamada ve öğretide iştirak halinde işlenen suçlarda suç ortaklarının tanıklık yapıp yapamayacakları hususunda özellikle de davaların birleşmesi durumunda tereddütler ve tartışmalar bulunmaktadır.

Yukarıda yazılı olan CMK'nın 50'nci maddesinde belirtilen kimselerin yeminsiz olarak dinlenebilecekleri belirtilmiştir. Bu maddeden yola çıkıldığında, suç ortaklarının tanık olarak ancak yeminsiz bir şekilde dinlenebilecekleri anlaşılmaktadır. Suç ortağı olan sanıklar hakkında ayrı ayrı düzenlenen iddianameler üzerine ayrı ayrı kovuşturmaya başlanmış olabileceği gibi, tek bir iddianame ile aynı kovuşturma yürütülebilir. Suç ortağı olan sanıkların hakkında kovuşturmaların ayrı ayrı yürütülmesi ya da daha açık bir ifadeyle ayrı davalarda yargılanıyor olmaları halinde, suç ortağı olan sanıklardan birbirlerinin davalarında tanık olarak beyanlarının alınmasında engel olmadığı hususunda tereddüt yoktur.³⁹ Tereddüt edilen hususu, suç ortakları hakkındaki davaların ayrı ayrı açılmış olmaları ve birleştirilmemeleri halinde suç ortaklarının birbirlerinin yargılandıkları davalarda tanık olarak dinlenilip dinlenilemeyecekleridir. Kanaatimizce, suç ortaklarının uyuşmazlık konusu olayla ilişkin olarak tanık olarak dinlenip dinlenemeyecekleri ile ilgili olarak suç ortakları hakkındaki davaların ayrı davalardan olması ya da bu davaların birleşmiş olması, başka bir ifadeyle aynı dava veya ayrı dava ayırımı yapılmış olmasının hiçbir önemi yoktur. Bu nedenle de sanık sıfatında bulunan kimselerin kesin bir şekilde

³⁸ Neslihan Göktürk, "Yalan Tanıklı Suçu", *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, Ankara, Y. 20, S.1, 2016, s. 352.

³⁹ Devrim Güngör, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2, 2015, s. 313 vd.

tanıklık yapamayacaklarını söylemek doğru olmayacaktır.⁴⁰ Bununla birlikte, tanığın gerçeği söyleme yükümlülüğü olduğu göz önünde bulundurulduğunda, davaların birleşerek ya da ayrı ayrı görülüyor olması fark etmeksizin suç ortaklarının aynı suç olgusu ile ilgili olarak tanık sıfatıyla beyanda bulunmalarını beklemenin, sanığın kendisi hakkında suçlayıcı bir beyanda bulunmaya zorlanması anlamına da geleceği ileri sürülebilir.⁴¹ Bu nedenle her ne kadar engelleyici bir hüküm bulunmasa da suç ortaklarının birleşen dava olsun ya da olmasın tanık olarak dinlenmemelerinin daha yerinde olacağı kanaatindeyiz. CMK'nın 50'nci maddesinde düzenlenen hükümde yer alan suç ortakları dışındaki kimselerin, yani soruşturma ve kovuşturma konusu suçlar nedeniyle suçluyu kayırmaktan ya da suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirmekten sanık konumunda bulunan kimselerin de tanık olarak dinlenilmelerinin ise sorun olmayacağı kanaatindeyiz. Bununla birlikte, söz konusu bu kişilerin tanık olarak beyanların güvenilirliği konusunda haklı bir şüphe oluşacaktır.

Tanığın muhakeme konusu olayla ilgili olarak beş duyu organı aracılığıyla elde ettiği bilgileri, beyanda bulunarak açıklaması gerekir. Bu husus CMK'nın 43, 45, 47, 50, 52, 54, 55, 57, 58, 59, 206, 208'inci maddelerinde yer alan tanığın dinlenildiğine dair ibarelerden ve bunu ortaya koyan diğer ifadelerden, tanık beyanının sözlü olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Kaldı ki, doğrudanlık ilkesi de tanık beyanının sözlü olmasını gerektirir.⁴²

Kural olarak, bir beyanın tanık beyanı olarak kabul edilebilmesi için yetkili makam huzurunda açıklanmış olması gerekir. Tanık beyanı sözlü olarak yetkili makam huzurunda açıklanmış olmalıdır. Tanığın beyanının sözlü olması gerektiğine ve yetkili makam huzurunda açıklanmış olmasına dair kuralın ileride inceleyeceğimiz istisnaları bulun-

⁴⁰ Süheyl Donay, Ceza Yargılaması Hukuku, Beta Yayınevi, İstanbul, 2015, s. 156.

⁴¹ Ünver, Yener/Hakeri, Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 14, Adalet Yayınevi, Ankara, 2018, s. 246; Doğan Gedik/Mahir Topaloğlu, Ceza Muhakemesinde İspat ve Şüphenin Sanık Lehine Yorumlanması, B. 2, Adalet Yayınevi, Ankara, 2015, s. 59; Şerafettin Canpolat, Usul Hukukunda Tanık ve Psikolojisi, Kemal Matbaası, Adana, 1974, s. 28.

⁴² Metin Feyzioğlu, "İstinabe Yoluyla Tanık Beyanının Elde Edilmesi ve Bu Beyanının Değerlendirilmesi", <http://www.feyzioglu.av.tr/istinabe-yoluyla-tanik-beyaninin-elde-edilmesi-ve-bu-beyanin-degerlendirilmesi>, E.T. 24.04.2021.

maktadır. Bunlar kuralın istisnası niteliğindeki hükümlerde düzenlenmiş olduğundan, istisna niteliğindeki bu hükümler kıyas yoluyla genişletilemez.

B. Tanık Beyanının Alınması

1. Tanıkların Çağırılması

Ceza muhakemesinde dinlenilmesi için tanık olduğu tespit edilen kişiye bu husus bildirilir. Kimin tanık olduğu bazen olayın taraflarınca yetkili makama bildirilmiş olabileceği gibi, Cumhuriyet savcısı ya da hâkim tarafından da tespit edilebilir. Yine, soruşturma aşamasında adli kolluk görevlileri de olaya tanık olabilecek kişileri bilgi sahibi olan kişiler olarak tespit edebilir. Kişilerin şikayetlerinde ya da yapılan ihbarlarda da olayın tanıkları bildirilmiş olabilir. Keza, şüpheli ya da sanık da savunmasını destekleyici tanıkları bildirmiş olabilir.

Ceza muhakemesinin nihai amacı olan maddi gerçeğe ulaşmak için tanıkların tespiti ve dinlenilmeleri önemlidir. Bu aynı zamanda adil yargılanma ve yine bunun bir gereği olan makul sürede yargılanma açısından da önemlidir. Bu itibarla, özellikle soruşturma aşamasında tanıkların tespit edilmesi son derece önemlidir. Kovuşturma aşamasında da kural olarak, soruşturma aşamasında tespit edilen bu tanıklarla kovuşturma makamının re'sen tespit edeceği ya da mağdur ya da sanığın bildirmiş olduğu tanıklar duruşmadan önce çağrılmalıdır. Bu da adil yargılamanın ve makul sürede yargılamanın bir gereğidir. Bu amaçla hâkim, kural olarak, CMK'nın 175'inci maddesinin ikinci fıkrası uyarınca duruşmada hazır bulunması gerektiğini tespit etmiş olduğu tanıkları çağırmalı, gerekirse istinabe ya da naip hâkim aracılığıyla dinlenilmesine karar vermelidir. CMK'nın 177'nci maddesi gereği de sanık savunma delillerin toplanmasını isteyebilir. Bu kapsamda anılan maddenin birinci fıkrasına göre, sanık, dinlenmesini istediği tanıkları duruşma gününden en az beş gün önce vereceği bir dilekçeyle mahkemeye bildirmiş olmalıdır. Sanığın bu talebi üzerine mahkemenin söz konusu talebi reddi ya da kabulü yönündeki kararının derhal sanığa bildirilmesi gerekir⁴³. CMK'nın 178'inci maddesi

⁴³ CMK'nın 177'nci maddesinin üçüncü fıkrasına göre, sanığın bu yöndeki talebinin kabulü halinde, ayrıca Cumhuriyet savcısına da bu kararın bildirilmesi gerekir.

gereğince mahkeme sanığın talebini reddetmiş olmasına rağmen sanık bildirmiş olduğu kişi veya kişileri mahkemeye getirerek duruşmada dinlenilmesini talep ettiği takdirde bu kişi veya kişilerin duruşmada dinlenilmesi gerekir. Ancak, sanığın bunu davayı uzatmak amacıyla yaptığının anlaşılması halinde mahkeme, tanık olarak bildirilen bu kişi veya kişilerin dinlenilmesi talebini reddedebilir.

Her ne kadar CMK'nın 177'nci maddesinin birinci fıkrasında sanığın dinlenilmesini istediği tanıkları bildirdiği söz konusu dilekçesini beş gün içinde vermesi gerektiği belirtilmiş ise de bu süreye riayet edilmemiş olması sanığın bildirdiği tanıkların dinlenmeyeceği anlamına gelmez. Zira, CMK'nın *"Delil ve Olayın Geç Bildirilmesi"* başlıklı 207'nci maddesinde *"Delilin ortaya konulması istemi, bunun veya ispat edilmek istenen olayın geç bildirilmiş olması nedeniyle reddedilemez"* hükmü yer almaktadır. Bu hükme göre, mahkeme sanığın dinlenilmesini istediği tanıkları geç bildirmiş olması nedeniyle bu tanıkları dinlemeyi reddedemez. Böyle bir durumda, mahkeme geç de olsa bu tanıkları dinleyebilecektir. Ancak, her ne kadar geç bildirilmesi nedeniyle tanıkların dinlenmesine dair bu talebin reddedilmesi mümkün değilse de bu talebin davayı uzatmak amacıyla yapıldığının anlaşılması halinde reddine karar verilebilecektir. Zira, CMK'nın *"Delillerin ortaya konulması ve reddi"* başlıklı 260'nci maddesinin ikinci fıkrasının (c) bendine göre, bu talebin sadece davayı uzatmak maksadıyla yapılması halinde reddine karar verilecektir. Burada üzerinde durulması gereken sorun, söz konusu talebin davayı uzatmak amacıyla yapıp yapılmadığının tespiti-ne ilişkindir. Belirtmiş olduğumuz üzere, salt tanıkların geç bildirilmiş olması nedeniyle bu tanıkların dinlenilmesi talepleri reddedilemez ve reddedilmiş olsa bile mahkemeye getirildikleri takdirde dinlenilmele-ri zorunludur. Ancak, mahkeme bunun yargılamanın uzatılması amacıyla yapıldığını tespit ederse yine de tanık dinlenilmesi yönündeki talebi reddedebilir.⁴⁴ Bu halde, söz konusu talebin somut ve belirlene-

⁴⁴ Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 7. CD'sinin 25.11.2016 tarih ve 2016/64 Esas, , 2016/76 Karar sayılı kararı: "... CMK'nın 178. maddesinde "mahkeme başkanı veya hakim sanığın ve katılanın gösterdiği tanık veya uzman kişinin çağırılması hakkındaki dilekçeyi reddettiğinde sanık veya katılan o kişileri mahkemeye getirebilir bu kişiler duruşmada dinlenir" hükmü uyarınca sanık veya katılan tarafından duruşmada hazır edildiği bildirilen tanıkların dinlenmesi yasanın amir hükmü olup, tanık bildirilmesinin sırf yargılamanın uzatılması amacıyla yönelik olduğunun sabit olması hali dışında mahkemenin bu hususta takdir hakkı bulun-

bilir bir gerekçe ile bir reddedilmesi gerekir.⁴⁵ Buna karşılık, bu talebin yargılamanın uzaması maksatlı olduğuna dair bir delil ya da emare bulunmaması halinde talebin kabulüne karar verilerek tanıkların dinlenilmesi gerekir. Aksi halde, özellikle de sanık açısından düşünüldüğünde savunma hakkı hüküm için önemli olan hususlarda mahkeme kararı ile sınırlandırılmış olacaktır.

Bir beyanın tanık beyanı olarak kabul edilebilmesi için öncelikle yetkili makam huzurunda alınması gerekir.⁴⁶ Bu itibarla, yetkili makamın tanığın bilgisine başvurulacağını bildirmesi ile tanık durumdan haberdar olur ve konu hakkında bilgisine başvurulacağını öğrenir. Tanığın beyanının alınması için yetkili makam tarafından çağırılmasına ilişkin usuller kanunda belirlenmiştir. CMK'nın 43'üncü maddesinde *"Tanıkların Çağırılması"* başlığı altında yer alan hükümlerde tanığın nasıl çağırılacağına dair usullere yer verilmiştir. Buna göre, tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdına gelmemenin sonuçları bildirilir. Şayet tanıklık yapılacak olan muhakemede şüpheli ya da sanık tutuklu bulunuyorsa, bu halde tanığın doğrudan zorla getirilmesine de karar verilebilir. Şüpheli ya da sanık tutuklu değilse, tanığın zorla getirilmesi için çağrı kâğıdına rağmen gelmemesi gerekir. Çağrı kâğıdı aracılığıyla yapılacak çağrının telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılması mümkündür. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz. Dolayısıyla bu halde, şayet şüpheli ya da sanık tutuklu değilse zorla getirme kararı verilemez. Böyle bir durumda zorla getirme kararı verilebilmesi için çağrı kâğıdına rağmen tanığın gelmemiş olması gerekir. Zorla getirmeye soruşturma aşamasında Cumhuriyet savcısı, kovuşturma aşamasında hâkim karar verebilir.

mamaktadır", www.uyap.gov.tr, E.T. 24.04.2021.

⁴⁵ İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. CD'sinin 10.04.2017 tarih ve 2017/894 Esas, 2017/790 Karar sayılı kararı: "... sanığın müdafisinin 09.02.2017 tarihli celsede hazır ederek dinlenmesini istediği iki tanığın CMK'nun 178.maddesi gereğince sadece 'davayı uzatmak amacıyla yapılan talep' olması halinde dinlenmesinin red edilebileceği amir hükmüne rağmen 'tanıklık yapacakları konu göz önüne alınarak dinlenmeleri davaya bir katkı sağlamayacağından' gerekçesi ile red edilmes...

⁴⁶ Veli Özer Özbek/Koray Doğan/Pınar Bacaksız, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 13, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020, s. 745.

a) Tanığı çağırabilecek makamlar

CMK'nın tanıkların çağırılmasına ilişkin 43'üncü maddesinin beşinci fıkrasında *"Bu Madde hükümleri, kişinin ancak Cumhuriyet savcısı, hâkim veya mahkeme önünde tanık olarak dinlenmesi halinde uygulanabilir"* denilmiştir. Buna göre, tanıkları çağırmaya yetkili makamlar Cumhuriyet savcısı, hâkim ya da mahkemedir. Bu makamlar sadece tanıkları çağırmayı değil, tanıkların çağrı kağıdına uymamanın sonuçlarından sorumlu tutulmaları yönünde karar vermeye de yetkili olan makamlardır.

Tanık beyanı bazı hallerde kısaltılmış adı SEGBİS olan ses ve görüntü bilişim sistemi aracılığıyla ya da istinabe suretiyle alınabilmektedir. Bu hallerde de yine tanığın yine çağırılması gerekir. SEGBİS ya da istinabe ile tanığın beyanının alınması, tanığın ilgili Cumhuriyet Başsavcılığının ya da mahkemenin yargı alanı dışında bulunması veya tanığın geçerli bir mazereti nedeniyle ilgili makamın yargı çevresine gelemeyecek durumda olması hallerinde uygulanır. İşte, böyle bir durumda beyanı ilgili Cumhuriyet Başsavcılığının ya da mahkemenin yargı çevresi dışındaki bir yerde alınacak olan tanığı çağırarak olan makam hangisidir? SEGBİS'in kullanılması halinde de muhakeme ile doğrudan ilgili olan Cumhuriyet Başsavcılığı ya da mahkeme tarafından tanığın bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcılığı ya da mahkeme istinabe edilmektedir. Bu halde, istinabe olunan Cumhuriyet Başsavcılığı ya da mahkeme tanığı hazır bulundurur ve SEGBİS aracılığıyla muhakemeyle doğrudan ilgili olan Cumhuriyet Başsavcılığı ya da mahkeme ile tanık arasında iletişim sağlar. Tanığın SEGBİS aracılığıyla dinlenmesi halinde de istinabe söz konusu olduğundan, tanığın SEGBİS aracılığıyla dinlenmesi için öncelikle istinabe olunan Cumhuriyet Başsavcılığına ya da mahkemeye başvurması gerekeceğinden, tanığa yapılacak çağrının da istinabe olunan Cumhuriyet Başsavcılığına ya da mahkeme tarafından yapılması gerekir.

b) Tanığın çağırılma usulleri ile zorla getirilmesi ve hazır edilmesinin emredilmesi

aa) Çağrı kâğıdı ile çağırma

CMK'nın *"Tanıkların Çağırılması"* başlıklı 43'üncü maddesinin birinci fıkrasında, tanıkların çağırılmalarına dair genel bir hüküm yer al-

maktadır. Bu hükme göre, tanıklar çağrı kâğıdı ile çağrılır. Çağrı kâğıdı 7201 sayılı Tebligat Kanunu hükümleri uyarınca tanığa tebliğ edilmelidir.⁴⁷ Çağrı kâğıdına dair tebligatta nelerin olması gerektiği 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 9'uncu maddesinden anlaşılmaktadır. Buna göre, çağrı kâğıdında tanık olarak dinlenecek kişinin ve varsa kanuni temsilcisinin ad ve soyadları ile adresleri, tebligatın yani çağrı kâğıdının neden yapıldığının anlaşılabilecek şekilde belirtilmesi, tanığın hangi mercide ve hangi gün ve saatte hazır bulunması lazım geldiği belirtilmiş olmalıdır.

Tanığa tebliğ edilecek olan çağrı kâğıdında gelmemesinin sonuçları bildirilmelidir. Aksi halde, gelmediği takdirde bu sonuçların tanığa uygulanması mümkün değildir. Ayrıca, çağrı kâğıdında bunlar bildirilmiş olsa bile tanığın gelmemesi halinde hakkında söz konusu olacak sonuçların uygulanabilmesi için çağrı kâğıdının usulüne uygun olarak tebliğ edilmiş olması da şarttır. Çağrı kâğıdına uymamanın sonuçları CMK'nın 44'üncü maddesinde belirtilmiştir. CMK'nın 44'üncü maddesinin birinci fıkrasına göre; *"Usulüne uygun olarak çağrılıp da mazeretini bildirmeksizin gelmeyen tanıklar zorla getirilir ve gelmemelerinin sebep olduğu giderler takdir edilerek, kamu alacaklarının tahsili usulüne göre ödettilir. Zorla getirilen tanık evvelce gelmemesini haklı gösterecek sebepleri sonradan bildirirse aleyhine hükmedilen giderler kaldırılır."*

Tanıklık bir kamu görevidir. Bu nedenle de tanıklar çağrı kâğıdı gereği görevlerini yerine getirmek zorundadır. Hatta tanık olarak tespit edilen kişinin tanıklıktan çekinme hakkına sahip olan bir kişi olması durumunda da bu kişinin çağrıya uyması gerekir. Yani, bu durumda da tanık çağrıya uymalı ve çekinme hakkını öyle kullanmalıdır.⁴⁸ Aksi takdirde, çekinme hakkına sahip olan kişi hakkında da zorla getirme kararı verilebilir. Zira, çekinme hakkı, kendiliğinden kişinin tanıklık yapmasına engel olan bir durum olmayıp, tanık bu hakkını kullanıp kullanmama konusunda serbesttir.

⁴⁷ Tanık olarak çağrılan kişinin velayet ya da vesayet altında bulunan bir kişi olması halinde çağrı kâğıdının 7201 sayılı Tebligat Kanunu'nun 11'inci maddesi gereğince kanuni temsilciye tebliğ edilmesi gerekir.

⁴⁸ Yargıtay 3. CD'sinin 29.03.2016 tarih ve E. 2016/931, K. 2016/7906 sayılı ilamı, yap portalı, E.T. 22/01/2020.

ab) Çağrı kâğıdı dışında alternatif yöntemlerle çağırma

CMK'nın 43'üncü maddesinin ikinci fıkrasında tanığın çağırılmasına ilişkin olarak, çağrı kâğıdı ile çağırma dışında alternatif yöntemlerde belirlemiştir. Söz konusu fıkra hükmü şöyledir: *"Bu çağrı telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlardan yararlanılmak suretiyle de yapılabilir. Ancak, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçlar, bu durumda uygulanmaz."* Buna göre, tanık çağrı kâğıdı dışında telefon, telgraf, faks, elektronik posta gibi araçlarla da çağrılabilir. Söz konusu fıkra hükmünde *"gibi araçlarla"* ibaresi kullanıldığından bu alternatif yöntemlerin sınırlı sayıda ve sınırlayıcı olarak belirlenmemiş olduğu anlaşılmaktadır.

Tanığın çağrı kâğıdı dışında alternatif yöntemlerle de çağırılması, zamandan kazanım olacağı gibi, bir kısım tebligat prosedürü ve benzeri nedenlerle tanığın tanıklık yapacağına dair bilgiyi daha erken öğrenmesini sağlamakla birlikte öğrenememe ihtimalini de azaltmaktadır. Bu da yargılamanın daha erken sonuçlanması açısından önemli bir durumdur.

Tanığın alternatif yöntemlerle çağırılması halinde, çağrıya uymaması durumunda tanık hakkında çağrı kâğıdına uymamaya bağlanan sonuçlar uygulanmaz. Fakat bunun da önüne geçmek amacıyla tanığa çağrı kâğıdı tebliğ edilmekle birlikte alternatif yöntemlerle de tanığın çağırılmasında engel yoktur. Bu itibarla, çağrı kâğıdına bağlanan sonuçların da uygulanabilmesi için mümkünse çağrı kâğıdı ile çağırmakla birlikte alternatif yöntemlerle de tanığın çağırılmasının doğru olacağı kanaatindeyiz.

ac) Tanığın zorla getirilmesi

Kural, tanıkların çağrı kâğıdı ile çağrılmalarıdır. CMK'nın 43'üncü maddesinin birinci fıkrasında bu kural belirtildikten hemen sonra, tutuklu işlerde tanıkların zorla getirilmeleri için karar verilebileceği belirtilmiştir. Kanunda *"verilebilir"* ibaresi kullanıldığından bu bir zorunluluk değildir. Dolayısıyla, şüpheli ya da sanığın tutuklu olması halinde soruşturma veya kovuşturma konusu olan olayda tanıklığına başvurulacak kişinin doğrudan zorla getirilmesine karar verilebileceği gibi bu kişinin çağrı kâğıdı ya da çağrı kâğıdına alternatif yöntemlerle çağırılması da mümkündür.

CMK'nın 43'üncü maddesinin birinci fıkrasının son cümlesinde; *"Karar yazısında bu yoldan getirilmenin nedenleri gösterilir..."* denilmektedir. Buna göre, tanığın zorla getirilmesine karar verildiği takdirde, zorla getirme kararının nedenlerinin ilgili kararda gösterilmesi gerekir. İlgili kararda gösterilmesi gereken bu nedenlerin, zorla getirme kararı verilmesini tercih edilmesinin nedenleri olduğu kanaatindeyiz. Zira, yetkili makamın tanığı zorla getirmek veya çağrı kâğıdı ile ya da çağrı kâğıdına alternatif yöntemlerle çağırmak konusunda takdir hakkı bulunmaktadır.

Şüpheli veya sanığın tutuklu olması hali, ceza muhakemesindeki en ağır koruma tedbiridir. Söz konusu bu koruma tedbirinin ağırlığı karşısında ve özellikle de tutuklamanın bir tedbir olması göz önünde bulundurulduğunda, muhakeme konusu olayla ilgili olarak tanığın bir an önce dinlenmesinde yarar vardır. İşte, kanun koyucu bu hususu göz önünde bulundurarak şüpheli veya sanığın tutuklu olması halinde tanık hakkında zorla getirme kararı verilebileceğini öngörmüştür.

ad) Tanığın hazır edilmesinin emredilmesi

CMK'nın 43'üncü maddesinin üçüncü fıkrasına göre; *"Mahkeme, duruşmanın devamı sırasında hemen dinlenilmesi gerekli görülen tanıkların belirteceği gün ve saatte hazır bulundurulmasını görevlilere yazılı olarak emredebilir."* Bu durum, kovuşturma evresinde duruşma devresi içinde duruşma sırasında gerçekleşebilir. Böyle bir durumda, mahkeme duruşma sırasında bir kimsenin tanık olarak dinlenmesi gerektiğini tespit edip, bu kişinin tanık olarak beyanının alınmasını gerekli görürse ve tanık olarak beyanının alınmasının gerektiği düşünülen bu kişinin dinlenmesi halinde davanın hüküm verilebilecek bir duruma geleceği kanaatinde olursa, kolluk görevlilerine belirlemiş olduğu bu tanığın duruşmaya getirilmesi konusunda yazılı emir verebilir.⁴⁹

Söz konusu olan bu durumda tanığa çağrı kâğıdı tebliğ edilmiştir. Bu durumda, mahkeme doğrudan tanığın hazır edilmesi konusunda yazılı emir vermektedir. Esasen, niteliği itibarıyla bu uygulamanın zorla getirme uygulaması olduğunu da söyleyebiliriz.

⁴⁹ İsmail Malkoç/Mert Asker Yüksektepe, Ceza Muhakemesi Kanunu, C.1, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2008, s. 296.

Tanığın hazır edilmesinin emredilmesine ilişkin CMK'nın 43'üncü maddesinin üçüncü fıkrasındaki yetkiye mahkemeler sahiptir. Zira, bu yetki duruşma aşamasında kullanılabilen bir yetkidir. Yine, bu yetkinin kullanılış şekli ve zamanı da Kanunda belirlenmiştir. Buna göre, tanıkların hazır edilmesine dair emir ancak duruşma aşamasında verilebilir. Yani, soruşturma aşamasında verilemeyeceği gibi kovuşturma aşamasında da ancak duruşma devresinde verilebilir. Söz konusu emrin yazılı olarak verilmesi gerektiği de Kanunda açık bir şekilde ifade edilmiştir.

2. Tanık Beyanının Alınmasındaki Usul ve Esaslar

a) Genel olarak

Ceza muhakemesi sonucunda hukuka uygun usul ve yöntemlerle maddi gerçeğe ulaşılması için bir kısım ilkeler öngörülmüştür. Bu ilkeler, ceza muhakemesinde adil bir yargılama için olmazsa olmaz niteliğindeki ilkelerdir. Bu ilkelerden bir kısmı Ceza muhakemesinde delillerin ortaya konularak tartışılıp değerlendirildiği ve hükmün oluştuğu kovuşturma evresiyle ilgilidir. Kovuşturma evresiyle ilgili olan bu ilkeler daha çok delillerin ortaya konulup tartışılıp değerlendirilmesi konularıyla bağlantılıdır. Tanık beyanı da ceza muhakemesinde delil olarak kabul edildiğinden, söz konusu ilkeler kapsamında ortaya konulup, tartışılması ve değerlendirilmesi gerekir. Kovuşturmayla hâkim olan ve tanık beyanı açısından önemli olan bu temel ilkeler; doğrudanlık, yüze karşılık, sözlülük ilkeleridir.

Doğrudanlık, yüze karşılık, sözlülük olmak üzere kovuşturmayla hâkim olan ve tanık beyanı açısından önemli olan ilkeler gereğince tanığın muhakeme sonucunda hükmü verecek olan mahkemede duruşmada hâkim huzurunda dinlenmesi gerekir. CMK'nın "*Tanık ve Bilirkişinin Naiple veya İstinabe Yoluyla Dinlenmeleri*" başlıklı 180'inci maddesinde tanığın istinabe suretiyle hükmü verecek olan mahkeme ya da hâkim dışında dinlenilmesi hususu düzenlenmiştir. Ancak bu durum, tanığın hükmü verecek olan mahkemede duruşmada hâkim huzurunda dinlenmesi kuralının bazı hallerin varlığında uygulanabilecek istisnası niteliğindedir. CMK'nın anılan bu 180'inci maddesinin gerekçesinde de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6'ncı maddesinde yer alan adil yargılanma ve sözlülük ilkeleri ile Avrupa İnsan

Hakları Mahkemesi kararları gereği, muhakeme sonucunda hükmü verecek olan mahkemede duruşmada hâkimin tanığı bizzat dinlemesi gerektiği hususu belirtilmiştir.⁵⁰

CMK'nın "*Duruşmanın Başlaması*" başlıklı 191'inci maddesinin birinci fıkrasına göre duruşmaya tanıkların gelip gelmediklerinin tespiti ile başlanır. Bu tespit, tanıkların ya da önceden belirlenmiş olan tanıkların kimliklerinin tespiti amacıyla yapılan bir tespit olmayıp, yani başka bir ifadeyle bir yoklama olmayıp, duruşmaya gelenler içinde kimlerin tanık olduklarını belirlemeye yönelik bir tespittir.⁵¹ Zira, bu tespitten sonra CMK'nın 180'inci maddesinin ikinci fıkrasında belirtildiği üzere tanıklar duruşma salonundan çıkarılır.

Tanıklar duruşma salonundan çıkarıldıktan sonra CMK'nın 180'inci maddesinin üçüncü fıkrası gereği duruşmada sırasıyla; sanığın açık kimliği saptanır ve sanığın kişisel ve ekonomik durumu hakkında kendisinden bilgi alınır, iddianame veya iddianame yerine geçen belgede yer alan suçlamanın dayanağını oluşturan eylemler ve deliller ile suçlamanın hukuki nitelendirmesi anlatılır, yüklenen suç hakkında açıklamada bulunmamasının kanuni hakkı olduğu ve CMK'nın 147'nci maddesinde belirtilen diğer hakları sanığa bildirilir ve nihayet sanık açıklamada bulunmaya hazır olduğunu bildirdiğinde de usulüne göre sorgusu yapılmaya başlanır.

Sanığın sorgusu yapıldıktan sonra delillerin ortaya konulmasına geçilir. Bu itibarla tanıklar da sanığın sorgusu yapıldıktan sonra dinlenmelidir. Duruşmada sanığın sorgusu yapıldıktan sonra her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıkları yanında olmaksızın dinlenir. Tanıkların birbirlerinden etkilenmemeleri için önce dinlenen tanıklar dinlendikten sonra duruşmadan çıkartılmamalıdır.⁵² Burada yeri gelmişken tanıkların dinlenilmesine ilişkin bu hususun istisnasına da değinmekte yarar var. Kural olarak, CMK'nın "*Tanıkların Dinlenmesi*" başlıklı 52'nci maddesinin birinci fıkrası gereği her tanık, ayrı ayrı ve sonraki tanıkları yanında olmaksızın dinlenir. Bu kuralın istisnası, tanıkların birbirle-

⁵⁰ 5237 sayılı TCK Madde Gerekçeleri, www.tbmm.gov.tr, E.T. 17/02/2020.

⁵¹ Feyzioğlu, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık", s. 318.

⁵² Tanığın kendisinden önce dinlenen tanık veya tanıkların bulunduğu ortamda rahatlıkla ve doğru bir şekilde beyanda bulunamayacağı yönünde kanaat olduğu takdirde, hâkim, daha önce dinlenen tanık veya tanıkların duruşmadan geçici olarak çıkarılmasına karar verebilir.

riyle veya şüpheli ile yüzleştirilmeleridir. Tanıkların birbirleriyle veya şüpheli yüzleştirilebilmesi için ise bu yüzleştirme işleminin yapılacağı zaman ve koşulları yönünden CMK'nın 52'nci maddesinin ikinci fıkrasında kurala bağlanmıştır. Buna göre, söz konusu yüzleştirmenin kovuşturma evresine kadar yapılması gerekir. Ayrıca, söz konusu bu yüzleştirmenin gecikmesinde sakınca bulunan bir halin varlığında ya da kimliğin belirlenmesine ilişkin hallerde yapılması mümkündür.

CMK'nın 58'inci maddesi gereği duruşmaya alınan tanığın ilk önce kimlik tespiti yapılır. Tanığın beyanlarının güvenilirliğinin denetlenebilmesi ve özellikle tanıklıktan çekinme ya da yeminsiz dinlenme gibi haklarının hatırlatabilmesi için tanıktan şüpheli, sanık ya da mağdur ile olan ilişkisi veya yakınlığı hakkında bilgi alınır. Tanığa bu konularda sorulacak sorular muhakeme konusu olaya ilişkin olmadığından, tanığın bu sorulara cevap vermekten çekinme hakkı bulunmamaktadır. Tanığa bu yönde kimin soru sorarak bilgi alacağına ilişkin olarak Kanunda bir açıkça yazan bir düzenleme bulunmamasına rağmen CMK'nın 192'nci maddesi gereğince duruşmayı yönetme, delillerin ikame edilmesini sağlama mahkeme başkanı veya hâkimin görevi olduğu belirtildiğinden, bu hususta soru sorup bilgi alacak kişinin de mahkeme başkanı ya da hâkim olduğu anlaşılabilmektedir.⁵³

Tanık beyandan çekinme hakkında sahip değilse hâkim CMK'nın 53'üncü maddesi gereğince tanığa tanıklık görevinin önemini anlatır. CMK'nın "*Tanığa Görevinin Önemini Anlatma*" başlıklı 53'üncü maddesine göre, tanığa, tanıklık etmesi beklenen olayla ilgili bildikleri sorulup tanık dinlenmesine geçilmeden önce gerçeği söylemesinin önemi, gerçeği söylemesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı, doğruyu söyleyeceği hususunda yemin edeceği, izin verilmeden duruşmadan çıkamayacağı ve duruşmayı terk edemeyeceği anlatılır. Tanık, beyandan çekinme hakkına sahipse ve çekinmeyip dinlenmek istemişse, hâkim bu defada yine CMK'nın 53'üncü maddesi gereği tanıklık görevinin önemini anlatacaktır ancak bu defa yemin ettirip ettirmeme konusu hâkimin takdirinde olacaktır. Yapılan bu işlemlerin ardından yemin ettirilecekse tanığa CMK'nın 54 ila 57'nci maddeleri göz önünde bulundurularak yemin ettirilir.

⁵³ Samiyet Badem, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 45, Y. 12, Ocak 2021, s. 305.

Yapılan bu işlemlerin ardından tanık, muhakeme konusu olayda tanıklık etmesi beklenen konu ile ilgili olarak dinlenir. Bu kapsamda, CMK'nın 59'uncu maddesi gereği tanığa tanıklık yapacağı olayla ilgili olarak bilgi verilir; hazır olan sanık, tanığa gösterilir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır. CMK'nın 52'nci maddesinin üçüncü fıkrası gereği tanıkların dinlenmesi sırasında görüntü veya sesler kayda alınabilir. Yine, anılan fıkra da bazı hallerde bu kayda alma işleminin zorunlu olduğu belirtilmiştir. Buna göre mağdur çocukların, duruşmaya getirilmesi mümkün olmayan ve tanıklığı maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunlu olan kişilerin dinlenilmesinde söz konusu bu kayıtların alınması zorunludur. Özellikle mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesinde bunun zorunlu olmasının temelinde, mağdur çocukların beyanlarının anlaşılmasında sorunların olması halinde, bu çocukların tekrar dinlenmesinin psikolojisini olumsuz yönde etkileme tehlikesini ortadan kaldırmak yer alır.

Yine, CMK'nın 236'ncı maddesinin birinci fıkrasında belirtildiği üzere, muhakeme konusu suçun mağdurlarının da tanık olarak dinlenmesi mümkündür. Mağdurların tanık olarak dinlenilmelerinde de yemin hariç tanıklığa ilişkin hükümler uygulanır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında da işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocukların veya mağdurların, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebileceği hükme bağlanmıştır. Bu kişilerin tanık olarak birden fazla kez dinlenmeleri ancak maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden hallerde söz konusu olabilir. Yine, anılan maddenin üçüncü fıkrası gereğince de mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulmalıdır. Az önce yukarıda belirtmiş olduğumuz üzere CMK'nın 53'üncü maddesi uyarınca tanığa dinlenmeden önce görevinin önemi anlatılmalıdır; bu kapsamda, tanığa gerçeği söylemesinin önemi ve gerçeği söylememesi halinde yalan tanıklık suçundan dolayı cezalandırılacağı anlatılmalıdır. İşte, çocukların tanık olarak dinlenilmesinde de bu kişiler tanık olarak dinlenmeden önce, yapacağı tanıklığa konu olay hakkında bir ön görüşme yapması gerekir ve CMK'nın 53'üncü maddesi gereğince tanıklık görevinin önemine ilişkin hususların da bu uzman kişiler tarafından anlatılması doğru olacaktır⁵⁴.

⁵⁴ Ali İhsan İpek, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014, s. 112.

Burada yeri gelmişken CMK'nın "*Sorgu Sırasında Sanığın Mahkeme Salonundan Çıkarılabilmesi*" başlıklı 200'üncü maddesine de değinmeliyiz. CMK'nın 200'üncü maddesi özellikle mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesinde önemlidir. Mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesinde CMK'nın 200'üncü maddesine dayanılarak sanığın duruşma salonundan çıkartılmasında ve mağdur çocuk tanık olarak dinlenildikten sonra sanık duruşmaya alınarak mağdur çocuğun tutanağa bağlanan beyanın okunması yerinde olacaktır. Böylece, mağdur çocuğun etki altında kalmaksızın beyanda bulunması sağlanmış olacağı gibi psikolojik yönden de olumsuz etkilenmesi engellenmiş olacaktır.

Tanık, tanıklık ettiği konulara ilişkin bildiklerini söylerken yani tanıklık ederken sözü kesilmez. Tanık beyanda bulunduğu sırada sözünün kesilmemesi, tanığın bildiklerini daha rahat açıklamasını sağlayacak, tanık açıklamalarını etki altında kalmadan yapabilecektir⁵⁵. Ancak, burada tanığın sözünün kesilmemesinden, tanığın tanıklık yaparken kayıtsız şartsız sözünün kesilmemesi anlaşılmamalıdır. Şayet tanık, tanıklık yaparken konuları karıştırıyor, tanıklık ettiği olayı karşılık ve ilgisiz bir şekilde anlatıyor ve bu nedenle de beyanlarının anlaşılması ve değerlendirilmesi zorlaşıyorsa, tanığı tanıklık edilen konunun sınırlarına çekmek, olayı anlaşılır kılmak ve değerlendirme yapabilmek için soru sorulabilir.

Nihayet, tanık dinlenildikten yani tanıklık ettikten sonra da taraflara tanık beyanlarına karşı diyecekleri olup olmadığı sorulur. TCK'nın 59'uncu maddesinin ikinci fıkrası gereğince tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve tanığın bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa ayrıca soru yöneltilebilir. TCK'nın 59'uncu maddesinde tanığa soru sorulabileceği belirtilmiş olmasına rağmen kimlerin soru sorabileceği belirtilmemiştir. Bununla birlikte CMK'nın "*Dorudan soru Yöneltilme*" başlıklı 201'inci maddesinde Cumhuriyet savcısının, müdafi veya vekilin tanıklara doğrudan soru yöneltebilecekleri; sanık ve katılanın da mahkeme başkanı ya da hâkim aracılığıyla tanığa soru yöneltebileceği; heyet halinde görev

⁵⁵ Devrim Güngör, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2, 2015, s. 310 vd.

yapan mahkemelerde heyeti oluşturan hakimlerin de doğrudan soru yöneltebilecekleri belirtilmiştir. Buna göre, 201'inci madde de belirtilen söz konusu kişiler tanığa soru sorabileceklerdir. 201'inci madde-sindeki düzenleme ve bu düzenlemenin mahiyeti dikkate alındığında, tanığa soru yöneltebilecek kişilerin tahdidi olarak belirtilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Tanığa yöneltilen sorulara itiraz edildiğinde ya da itiraz edilmese bile CMK'nın 206'ncı maddesinin ikinci fıkrasının (b) bendi gereği sorulan soruyla elde edilecek beyanın karar etkisinin olup olmayacağını değerlendirerek sorunun yöneltilmesinin gerekli gerekmediğine mahkeme başkanı ya da hâkim karar verir.

b) Naip hâkim veya istinabe suretiyle tanık beyanının alınması

CMK'nın "*Tanık ve Bilirkişinin Naiple veya İstinabe Yoluyla Dinlenmeleri*" başlıklı 180'inci maddesine göre iki halde naip hâkim ya da istinabe suretiyle tanığın beyanının alınması mümkündür. Bu hallerden birincisi, tanığın hastalık veya malullük veya giderilmesi olanağı bulunmayan bir nedenle uzun ve önceden bilinmeyen bir zaman duruşmada bulunmasının olanaklı bulunmayacağını anlaşılmıştır. İkinci hal ise, tanığın konutunun yetkili mahkemenin yargı çevresi dışında bulunmasından dolayı getirilmesinin zor olmasıdır.⁵⁶

CMK'nın 180'inci maddesinin üçüncü fıkrasında, zorunluluk olmadıkça büyükşehir belediye sınırları içerisinde bulunan tanıkların istinabe yoluyla dinlenmesine karar verilemeyeceği belirtilmiştir. Büyükşehir belediyesi sınırları içinde bulunan tanığın istinabe suretiyle dinlenilmesinin zorunlu olup olmadığını takdir edecek olan yer istinabeye başvuracak olan yargı merciidir. İstinabeye başvuracak olan yer büyükşehir belediye sınırları içinde bulunan bir tanığın istinabe suretiyle dinlenip dinlenmemesine karar verirken tanığa, adrese, somut olaya göre her koşulu değerlendirerek zorunluluk halinin bulunup bulunmadığını takdir edecektir. İstinabe olunan yargı mercii, istinabeye başvuran yargı mercinin zorunluluk olup olmadığına dair takdir ve kararını değerlendiremez ve istinabe olunmuşsa bu kararı yerine getirmek zorundadır. Nitekim CMK'nın 180'inci maddesinin dördüncü fıkrasında da "*İstinabe olunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları dışında bulunan mahkeme, büyükşehir belediye sınırları içinde bulunan mahkeme*" şeklinde belirtilmiştir.

⁵⁶ Malkoç/Yüksektepe, s. 293.

nırları içerisinde ise, ilgililer kendi yargı çevresinde bulunmasa da büyükşehir belediye sınırları içerisinde yerine getirilmesi gereken istinabe evrakını geri çevirmeksizin gereğini yapar” denilmiştir.

Tanığın istinabe suretiyle beyanının alınması yoluna gidildiğinde tanığa CMK’nın 43’üncü maddesi gereğince yapılacak çağrının istinabe olunan yer tarafından yapılması gerekir. CMK’nın 44’üncü maddesi gereğince çağrıya uymayan tanıklara uygulanacak tedbir ve yaptırımlara da yine istinabe olunan yer tarafından karar verilir. Esasen, tanıklığa ilişkin her türlü kuralı; bu kapsamda, tanığın haklarının kullanmasına, tanığın yükümlülüklerinin yerine getirilmesine, yükümlülüklerini yerine getirmeyen tanığa uygulanacak yaptırımlara dair kuralları istinabe olunan yer uygulayacaktır.

İstinabe suretiyle tanığın dinlenmesine karar veren yargı makamı, tanığın hangi hususlarda bilgisine başvurulacağını, varsa Cumhuriyet savcısı, sanık, sanık müdafii, katılan, katılan vekili tarafından sorulması istenen soruları, tanık daha önce dinlenmiş ise bu dinlemelere ilişkin tutanakları ve ilgili diğer evrakları istinabe olunan yargı makamına yazacağı istinabe evrakında belirtmeli ve gerekirse ilgili istinabe yazısına eklemelidir.

Beyanı alınması gereken tanığın yurt dışında bulunması durumunda da istinabe mümkündür. Bu halde, uluslararası istinabe söz konusu olur. Uluslararası istinabe işlemleri ilgili devletle Türkiye Cumhuriyeti Devleti arasında imzalanmış ve yürürlükte bulunan ikili ya da çok taraflı sözleşmelere göre yapılır. Böyle bir sözleşmenin bulunmaması halinde ise, istinabe işlemleri uluslararası teamül hukuku kuralları ve karşılıklılık ilkesi çerçevesinde yürütülür.⁵⁷

Her ne kadar tanığın naip hâkim ya da istinabe suretiyle dinlenebileceği öngörülmüş ise de esas olan tanığın doğrudan ilgili yargı makamı tarafından dinlenmesidir. Bu itibarla öncelikle tanığın bizzat dinlenmesi; CMK’nın 180’inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilen naip hâkim ya da istinabe suretiyle dinlenmesini mümkün kılan bir durumun varlığı halinde de sesli ve görüntülü bilişim sistemi olan

⁵⁷ Bkz. Hukuki Konularda Uluslararası İstinabe Taleplerine Uygulanacak Esaslar – Genelge 63/2, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, www.adalet.gov.tr, E.T. 12.06.2020.

SEGBİS aracılığıyla dinlenmesi yoluna gidilmeli; bunun da mümkün olmaması halinde tanık, naip hâkim ya da istinabe suretiyle dinlenmelidir. Yani, tanığın naip hâkim ya da istinabe suretiyle dinlenmesi son çare olmalıdır. Bu husus CMK'nın 180'inci maddesinin beşinci fıkrasında, "... tanık veya bilirkişinin aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilmeleri olanağının varlığı hâlinde bu yöntem uygulanarak ifade alınır..." denilerek ifade edilmiştir.

c) SEGBİS yoluyla tanık beyanının alınması

Ceza muhakemesinde kovuşturma aşamasında tanığın durulmada ve duruşmaya katılma hakkına sahip olanların huzurunda dinlenmesi gerekir.⁵⁸ Bununla birlikte bazı hallerde tanıkların SEGBİS yoluyla da dinlenilmesi mümkündür. SEGBİS suretiyle tanıkların beyanlarının alınması yasal dayanağını tanığın aynı anda görüntülü ve sesli iletişim tekniğinin kullanılması suretiyle dinlenebilmeleri olanağının varlığı halinde bu yöntem uygulanarak beyanlarının alınabileceğinin belirtildiği CMK'nın 180'inci maddesinin beşinci fıkrasında yer alan kuraldan alır.

Tanık beyanının SEGBİS yoluyla alınabilmesi için CMK'nın 180'inci maddesinin birinci fıkrasında belirtilmiş olan tanığın istinabe suretiyle beyanının alınması için aranan şartların bulunması gerekir. Yine, CMK'nın 58'inci maddesinin üçüncü ve beşinci fıkraları gereğince, bir örgütün faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlarla ilgili olarak tanığın duruşmada hazır bulunanların huzurunda dinlenmesi, tanık için ağır bir tehlike teşkil edecek ve bu tehlike başka türlü önlenemeyecekse ya da maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından tehlike oluşturacaksa da tanık SEGBİS yoluyla dinlenebilecektir. Ayrıca, 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu'nun 5'inci maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde tanığın korunmasına ilişkin tedbirler arasında duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan dinlenilmesi de belirtilmiş olup, aynı Kanunun 9'uncu maddesinin birinci ve ikinci fıkralarında da haklarında tedbir kararı alınan tanıkların duruşmada dinlenilmesi sırasında CMK'nın 58'inci maddesinin üçüncü fıkrası

⁵⁸ Faruk Turhan, Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması Türk, Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009, s. 118.

hükmünün uygulanacağı ve CMK'nın 58'inci maddesinin üçüncü fıkrasının uygulanmasına da mahkemece karar verileceği hükmüne bağlanmıştır. Son olarak CMK'nın 139'uncu maddesinin üçüncü fıkrasındaki düzenlemeye de değinecek olursak, bu fıkra hükmüne göre de gizli soruşturmacının kovuşturma evresinde tanık olarak dinlenmesinin zorunlu olması halinde, duruşmada hazır bulunma hakkına sahip bulunanlar olmadan veya ses ya da görüntüsü değiştirilerek özel ortamda dinleneceği belirtilmiştir.

Tanığın beyanı SEGBİS yoluyla alındığı takdirde CMK'nın 219'uncu maddesi gereğince bu beyana dair kayıtların vakit geçirilmeksizin yazılı tutanağa dönüştürülerek mahkeme başkanı veya hâkim ile zabıt kâtibi tarafından imzalanması gerekir. Mahkeme başkanının mazereti bulunursa ise bu tutanağın üyelerin en kıdemlisi tarafından imzalanması gerekir.

Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmelik ile dinlenilmesine gerek görülen kişilerin SEGBİS kullanılarak dinlenilmesi, kayda alınması, saklanmasına ilişkin esas ve usuller düzenlenmiştir. Yönetmeliğin "Tanımlar ve Kısaltmalar" başlıklı 3'üncü maddesinde SEGBİS kısaltmasının UYAP Bilişim Sisteminde ses ve görüntünün aynı anda elektronik ortamda iletildiği, kaydedildiği ve saklandığı Ses ve Görüntü Bilişim Sistemini ifade ettiği belirtilmiştir. Aynı maddede talep eden ve talep edilen makamların Cumhuriyet savcılığı, hâkim ve mahkeme olduğu belirtilmiştir. Bundan dolayı Cumhuriyet savcısı, hâkim ve mahkeme dışındaki kimselerin yani müdafî veya vekillerin SEGBİS ile tanık dinlenilmesini talep etme yetkisinin olmadığı anlaşıyorsa da özellikle istinabe ya da naip hâkim suretiyle dinlenilmesine karar verilen bir tanığın, esas mahkemesindeki duruşma ile eş zamanlı olarak istinabe olunan mahkemede SEGBİS yoluyla dinlenmesini talep etme hakları bulunduğu kabul edilmelidir.

Ceza Muhakemesinde Ses ve Görüntü Bilişim Sisteminin Kullanılması Hakkında Yönetmeliğin 13'üncü maddesine göre, soruşturma ve kovuşturma aşamasında talep eden makam tarafından kabul edilen mazeretleri nedeniyle hazır bulunmayan kişi SEGBİS ile dinlenebileceği gibi SEGBİS üzerinden duruşmalara da katılabilir. SEGBİS ile dinlemeyi talep eden Cumhuriyet Savcısı, Hâkim ya da mahkeme dinleme

yapacağı kişinin kimlik bilgilerini, dinleme zamanını ve dinleme için yapılması gereken hazırlıkları ilgili kolluk birimine bildirir. Kolluk görevlisi dinlenecek kişiyi dinlemenin yapılacağı yerde hazır eder ve dinleme talep eden ayrıca belirtmediği sürece dinlenecek kişinin dinlenmesi talep edilen kişi olduğuna dair tutanak düzenler. Dinlenmesi istenen kişi dinleme talep eden makamın yargı çevresi dışında ise; talep eden makam dinlenecek kişiye ait adres, kimlik bilgileri varsa isnat olunan suçu ya da olayı, dinleme için yapılması gereken hazırlıklar talep edilen makama bildirilir. Talep edilen makam dinlenecek kişinin dinleme odasında hazır edilmesini sağlar.

d) Özel durumlarda tanık beyanının alınması

aa) Sağır veya dilsiz tanığın beyanının alınması

Sağır veya dilsizlik, tanığın tanıklık yapmasına engel olabilecek bedensel bir engel olduğundan bu kimselerin tanık olarak beyanları alınırken bir kısım özel usuller uygulanır. Sağır veya dilsiz olan tanığın nasıl yemin edeceği CMK'nın 56'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Buna karşılık, sağır veya dilsiz olan tanığın nasıl dinleneceğine dair bir düzenleme yer almamaktadır.

Kanunda sağır veya dilsiz olan tanığın nasıl dinleneceğine dair bir düzenleme bulunmamakla birlikte bu konuda CMK'nın 56'ncı maddesi kıyasen uygulanabilecektir. Buna göre, sağır veya dilsiz olan tanığın işaret dilinden anlayan tercüman aracılığıyla beyanı alınabilir.

ab) Akıl hastası tanıkların beyanlarının alınması

Ceza muhakememizde tanıklık ehliyeti konusunda bir sınırlandırma yoktur. Bu itibarla, zihinsel engelli biri de tanıklık yapabilir. Kişinin zihinsel engelli olması tanık olarak beyanlarının güvenilirliğinin ve doğruluğunun değerlendirilmesinde önemlidir.

Bilindiği üzere tanığın beyanlarının beş duyu organı aracılığıyla elde etmiş olduğu bilgilere dayalı olarak açıklanması gerekir. Bu nedenle tanık olmak için tanığın beş duyu organı ile algılayabilme yeteneği dışında bir yeti aranmaz. Kural olarak, herkes tanık olabilir. Bu kapsamda, akıl hastalarının da tanıklığına engel yoktur.

CMK'nın 43'üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince akıl hastası olan bir kişinin tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmaması halinde, tanık olarak dinlenilmesine kanuni temsilcisinin rıza göstermesi gerekir. Tanıklıktan çekinmenin önemini anlayıp anlayamayacağını ise bir uzman tarafından belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz. Şayet, akıl hastasının kanuni temsilcisi söz konusu olan muhakemede şüpheli ya da sanık ise bu defa tanık olarak dinlenmesi için akli hastası kişinin kanuni temsilcisinin rızası gerekmez.

Aklıl hastasının tanık olarak dinlenmesi halinde, hastalığının derecesi ve niteliğine göre beyanlarına ne kadar güvenilebileceği konusunda hekim raporu alınabilir⁵⁹. Ancak, bu husus da akıl hastası bir kişinin tanık olarak beyanının alınması ile değil, beyanının değerlendirilmesi ile ilgili bir husustur. Akıl hastalarının tanıklığında yemin etme, çekilme ve benzeri hususlarda düzenlemeler bulunmakla birlikte beyanının alınmasına dair özel bir düzenleme yer almamaktadır. Akıl hastalarının tanık olarak beyanları alınırken durum ve koşullara göre gerekirse bir uzmandan yardım alınmasına engel bulunmamaktadır. Hatta böyle bir uzmanın bulunmasında yarar vardır.

ac) Çocuk tanıkların beyanlarının alınması

TCK'nın 6'ncı maddesinin birinci fıkrasının (b) bendine göre çocuk; henüz onsekiz yaşını doldurmamış olan kişidir. Tanığın beyanlarının beş duyu organı aracılığıyla elde etmiş olduğu bilgilere dayalı olarak açıklanması gerektiğinden, tanığın beş duyu organı ile algılayabilme yeteneğine sahip olması dışında bir yeti aranmaz. Bu nedenle de kural olarak, herkes tanık olabilir. Bu kapsamda, çocukların da tanıklığına engel yoktur. Tanığın çocuk olması, tanıklık yapması açısından önemli olmayıp; tanık olarak beyanlarının güvenilirliğinin ve doğruluğunun değerlendirilmesinde önemlidir.

CMK'da çocukların tanık olarak dinlenilmelerine ilişkin olarak da tıpkı akıl hastalarının dinlenmesinde olduğu gibi düzenlemeler yer almaktadır. CMK'nın 43'üncü maddesinin ikinci fıkrası gereğince tanıklıktan çekinmenin önemini anlayabilecek durumda olmayan bir çocuğun tanık olarak dinlenilmesine kanuni temsilcisinin rıza göstermesi

⁵⁹ Osman Yaşar, Yeni İçtihatlarla Uygulamalı e Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu; C. I, B. 7, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 649.

gerekir. Şayet, çocuğun kanuni temsilcisi söz konusu olan muhakemede şüpheli ya da sanık ise bu defa tanık olarak dinlenmesi için çocuğun kanuni temsilcisinin rızası gerekmez. Çocuğun tanıklıktan çekinmenin önemini anlayıp anlayamayacağının ise bir uzman tarafından belirlenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

CMK'nın 52'nci maddesinin üçüncü fıkrası gereği mağdur çocukların tanık olarak beyanları alınırken görüntü ve ses kaydı alınması zorunludur. Zira, mağdur çocukların beyanlarının anlaşılmasında sorunların olması halinde, bu çocukların tekrar dinlemesi psikolojilerini olumsuz yönde etkileyebileceğinden bu kayıtlar sayesinde tekrar dinlemeye de gerek duyulmayabilir.

CMK'nın 236'ncı maddesinin ikinci fıkrasında, işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocukların veya mağdurların, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebileceği hükme bağlanmıştır. Bu kişilerin tanık olarak birden fazla kez dinlenmeleri ancak maddî gerçeğin ortaya çıkarılması açısından zorunluluk arz eden hallerde söz konusu olabilir. Yine, anılan maddenin üçüncü fıkrası gereğince de mağdur çocukların veya işlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş olan diğer mağdurların tanık olarak dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulmalıdır.

CMK'nın 53'üncü maddesi gereği tanığa dinlenmeden önce görevinin önemi anlatılmalıdır. İşte, çocukların tanık olarak dinlenilmesinde de tanıklık yaparken bulunması gereken uzman kişilerin çocuğun tanık olarak dinlenilmesinden önce, yapacağı tanıklığa konu olay hakkında çocukla bir ön görüşme yapması gerekir ve CMK'nın 53'üncü maddesi gereğince tanıklık görevinin önemine ilişkin hususların da bu uzman kişiler tarafından çocuğa anlatılması gerekir.

CMK'nın 200'üncü maddesi özellikle mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesinde önemlidir. Mağdur çocukların tanık olarak dinlenilmesinde CMK'nın 200'üncü maddesine dayanılarak sanığın duruşma salonundan çıkartılmasında ve mağdur çocuk tanık olarak dinlenildikten sonra sanık duruşmaya alınarak mağdur çocuğun tutanağa bağlanan beyanın okunması yerinde olacaktır. Böylece, mağdur çocuğun etki altında kalmaksızın beyanda bulunması sağlanmış olacaktır gibi psikolojik yönden de olumsuz etkilenmesi engellenmiş olacaktır.

ad) Türkçe bilmeyen tanıkların beyanlarının alınması

CMK'nın 58'inci maddesi gereğince tanığa ilk önce sorulacak hususlardan olan adı ve soyadı ile diğer kişisel bilgilerinden tanığın yabancı olduğu ya da Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmasına rağmen yeterince Türkçe bilmediğinin anlaşılması halinde, tanık olarak beyanının alınmasına ihtiyaç duyulan bu kişinin hangi dili konuştuğu öğrenilmelidir.

Tanık olarak beyanının alınmasına ihtiyaç duyulan bu kişinin Türkçe olarak beyanını anlatması güç ise veya tanık bildiklerini Türkçe olarak iyi ifade edemeyecekse yahut hiç ifade edemeyecekse, söz konusu kişinin tanık olarak beyanı alınırken tercüman görevlendirilerek, beyanlarını kendisini daha iyi ifade edebileceği dilde anlatması istenmelidir. Bu husus, tanık beyanının değerlendirilmesi ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir.

ae) Cumhurbaşkanının tanık olarak beyanın alınması

CMK'nın 43'üncü maddesinin dördüncü fıkrası gereğince Cumhurbaşkanı tanıklıktan çekinebilir. Buna rağmen Cumhurbaşkanı kendi takdiri ile tanıklıktan çekinmeyerek tanıklık yapmak da isteyebilir. Cumhurbaşkanının tanıklıktan çekinmeyerek tanıklık yapmak istemesi halinde, beyanı konutunda alınabilir ya da Cumhurbaşkanı beyanını yazılı olarak gönderebilir.

CMK'nın 43'üncü maddesinin gerekçesinde; "... Maddenin dördüncü fıkrasında Cumhurbaşkanının tanıklığı ile ilgili çağırma ve ifade alma yönünden özel hükümlere yer verilmiştir: Cumhurbaşkanının tanık olarak çağrılmaması esas kuraldır; tanık sıfatıyla beyanı konutuna gidilerek alınacaktır. Cumhurbaşkanı isterse beyanını yazılı olarak da gönderebilir; ancak esas, beyanın hâkim tarafından tutanağa geçirilmesidir..." denilmiştir.⁶⁰ Cumhurbaşkanının tanıklığının söz konusu olduğu durumlarda, tanığın hazır bulunma yükümlülüğünün istisnası söz konusudur. Zira, Cumhurbaşkanı'nın tanık olarak dinlenilmesi halinde Cumhurbaşkanı'nın beyanda bulunması ve duruşmada hazır bulunması kendi takdirindedir. Bu nedenle de Cumhurbaşkanının tanık olarak çağrılmaması gerektiği, Cumhurbaşkanının tanıklık yapmak istemesi halinde konu-

⁶⁰ 5271 sayılı CMK'nın Madde Gerekçeleri, www.tbmm.gov.tr, 12.09.2019.

tunda beyanının alınabileceği veya yazılı olarak beyanda bulunabileceği; her halde Cumhurbaşkanının bu beyanlarının hâkim tarafından tutanağa geçirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

CMK'nın 47'nci maddesinin dördüncü fıkrası gereğince de devlet sırrı niteliğindeki bilgilerle ilgili olarak Cumhurbaşkanının tanıklığının söz konusu olduğu durumlarda, sırrın niteliğini ve mahkemeye bildirilmesi hususunu Cumhurbaşkanı kendisi takdir eder.

3. Soru Sorma

Tanığa ilk önce sorulacak hususlar CMK'nın 58'inci maddesinde düzenlenmiştir. CMK'nın 58'inci maddesinin birinci fıkrasına göre tanığa ilk önce adı, soyadı, yaşı, işi ve yerleşim yeri, işyerinin veya geçici olarak oturduğu yerin adresi, varsa telefon numaraları sorulur. Gerekirse tanıklığına ne dereceye kadar güvenilebileceği hakkında hâkimi aydınlatacak durumlara, özellikle şüpheli, sanık veya mağdur ile ilişkilerine dair sorular yöneltilir. Tanığın adının, soyasının sorulması ile kim olduğu saptanarak, gelen şahsın tanık olarak tespit edilen kişi olup olmadığı belirlenir.

Tanık, tanıklıktan çekinme hakkına sahip olsa bile kimliğine ilişkin sorulara cevap vermekle yükümlüdür.⁶¹ Tanığın kimliği ile ilgili olarak kendisine sorulan sorulara cevap vermemesi halinde, hakkında CMK'nın 60'ıncı maddesi gereğince disiplin hapsi uygulanır.

Tanığın yabancı bir kişi olduğunun tespit edilmesi halinde, tabiiyeti ile hangi dili konuştuğu da sorulmalıdır.⁶² Tanığın Türkçe olarak beyanını anlatması güç ise veya tanık bildiklerini Türkçe olarak iyi ifade edemeyecekse, tercüman görevlendirilerek tanığın bildiklerini kendisini daha iyi ifade edebileceği dilde anlatması istenebilir. Bu husus, tanık beyanının değerlendirilmesi ve maddi gerçeğin ortaya çıkarılması bakımından önemlidir.

Tanığın kimliğinin ve iletişim bilgilerinin tespitine dair sorulardan sonra, tanığın tanıklığına ne kadar güvenilebileceği hakkında hâkimi

⁶¹ Metin Feyzioğlu, Tanıklık ve Dürüst Muhakeme, US-A Yayıncılık, Ankara, 1998, s. 1.

⁶² Ali Parlar, Teori ve Uygulamada CMK El Kitabı. B. 2, Bilge Yayınevi, Ankara, s. 114.

aydınlatacak durumlar ile özellikle olayın şüpheli, sanık ya da mağdur ile olan ilişkilerine dair sorular sorulur. Tanığın bu sayılan kişilerle olan ilişkileri, yakınlığı tanığın beyanlarına güven açısından mutlak surette belirleyici değildir. Tanığın belirtilen kişilerle yakınlığının ya da husumetli olması, beyanlarının muteber olmayacağı anlamına gelmez. Başka bir ifade ile bu husus tanık beyanının delil değerini doğrudan etkilemez. Bu husus, hâkimin beyanı değerlendirmesinde diğer durumlarla birlikte göz önünde bulundurabileceği bir husustur. Yargıtay da tanığın sanıkla ya da mağdur ile arkadaş olmasının ya da akrabalık bağı bulunmasının beyanının subjektif olduğu anlamına gelmeyeceğini belirtmiştir.⁶³ AİHM de salt akrabalık bağının tanıklığın kabul edilmemesi için yeterli olmadığını belirtmiştir.⁶⁴ Bununla birlikte Yargıtay, tanık ile sanık ya da mağdur arasında husumetin veya davanın varlığının, tanık beyanının tarafsızlığını etkileyebileceğini de belirtmiştir.⁶⁵ Ancak dikkat edilecek olursa, bu hususun tanığın beyanının tarafsız olduğu değil, olabileceği konusunda tanık beyanının değerlendirilmesi açısından önemli olduğu anlaşılmaktadır. Yoksa, söz konusu salt bu husumet ya da dava nedeniyle tanık beyanının tarafsız olmayacağı söylenemez.

CMK'nın 58'inci maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinde yer alan hususların, yani tanın kimlik tespitine dair hususların tanığa sorulması mecburidir. Buna karşılık, söz konusu fıkrasının ikinci cümlesinde yazılı olan hususları tanığa sorup sormama konusunda takdir yetkisi bulunmaktadır. Buna göre, tanığın şüpheli, sanık ya da mağdur ile olan ilişkisi hakkında olan soruların sorulup sorulmayacağı hâkimin ya da Cumhuriyet savcısının takdirindedir.

CMK'nın 58'inci maddesine göre tanığa ilk önce sorulması gereken sorulardan sonra, CMK'nın 59'uncu maddesi gereği tanığın tanıklık yapacağı olaya dair beyanın alınmasına geçilir. Bu kapsamda, CMK'nın 59'uncu maddesinde, tanığa neler sorulacağı ve söyleneceği

⁶³ Yargıtay 4. CD'sinin 17.02.2016 tarih ve E. 2013/36021, K. 2016/2687 sayılı ilamı, UYAP portalı, E.T. 12/01/2019.

⁶⁴ AİHM'nin 13.07.2016 tarihli Popov/Rusya Kararı, Bkz. Serkan Cengiz/Fahrettin Demirağ/Teoman Ergül/Jeremy McBride/Durmuş Tezcan, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, TBB Yayınları, 2007, s. 137.

⁶⁵ Yargıtay 4.CD'sinin 25.03.2015 tarih ve E. 2013/11145, K. 2015/25167 sayılı ilamı, UYAP portalı, E.T. 12/01/2019.

belirtmiştir. CMK'nın 59'uncu maddesine göre tanığa dinlenmeden önce tanıklık yapacağı olayla ilgili bilgi verilir. Hazır bulunan sanık tanığa gösterilir. Sanık hazır değilse kimliği açıklanır. Anlaşılacağı üzere, sanık ile tanığın yüzleştirilmesi zorunlu değildir. Bununla birlikte, somut olayın özelliğine göre yüzleştirme yapılması gerekebilir. Yargıtay da olayın özelliğine göre yüzleştirme yapılması gerektiği durumlarda, bunun mümkün olmaması halinde, tanığa sanığın fotoğrafı gösterilerek fotoğraf üzerinden de teşhis yaptırılabilceğini ifade etmektedir.⁶⁶

Tanıktan, tanıklık edeceği konulara ilişkin bildiklerini söylemesi istenir ve bu aşamadayken tanığın sözü kesilemeyeceğinden tanığa soru sorulamaz. Tanığa, tanıklık ettiği konulara ilişkin bildiklerini söyledikten sonra, tanığın söylediği konuları aydınlatmak, tamamlamak ve bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa soru yöneltebilir.

Tanığa soru yöneltebilecek olanlar Cumhuriyet savcısı, mahkeme başkanı, hâkim, sanık ve müdafî ile katılan ve vekilidir. Tanığa yöneltecek sorular, duruşma düzen ve disiplini ile tanıklık edilen konu ile ilgili olması açısından sınırlandırılabilir⁶⁷. Duruşmanın düzen ve disiplinini sağlamak mahkeme başkanının ya da hâkimin görevi olduğundan bu yöndeki sınırlandırmayı da belirtilen nedenlerle ancak mahkeme başkanı ya da hâkim yapabilecektir. Bu sınırlandırma, soru sormayla ilgili değil; sorulan soruların niteliği ile ilgilidir. Yoksa, mahkeme başkanı ya da hâkimin soru sorulmasını sınırlandırması söz konusu değildir. Sınırlandırılabilir olan soru sorulması değil, soruların içeriğidir.

Tanığa soru sorma aşamasına geçildiğinde Cumhuriyet savcısının, mahkeme başkanının, hâkimin, müdafî ile ve katılanın tanığa doğrudan soru yöneltme hakkı bulunmaktadır. Sanık ve katılanın da tanığa soru yöneltme hakları bulunmaktadır ancak bu kişiler doğrudan değil, mahkeme başkanı ya da hâkim aracılığıyla soru yöneltebilirler.

Tanığa doğrudan soru sorma ile ilgili olan CMK'nın "Doğrudan Soru Yönelme" başlıklı 201'inci maddesine göre sanık ve müdafî ile ka-

⁶⁶ Yargıtay 13. CD'sinin 03.11.2015 tarih ve E. 2014/25680, K. 2015/17003 sayılı ilamı, UYAP portalı, E.T. 12.03.2020

⁶⁷ Meral Sungurtekin Özkan, Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri, Barış Yayınları, İzmir, 1999, s. 274.

ılan ve vekiline tanınan soru sorma hakkının kullandırılabilmesi için tanığın dinleneceği duruşma gün ve saati ile yerin bu kişilere bildirilmesi gerekir. Bu aynı zamanda CMK'nın 181'inci maddesince de bir zorunluluktur. Buna göre tanığın dinlenmesi için belirlenen gün Cumhuriyet savcısına, suçtan zarar görene, vekiline, sanığa ve müdafisine bildirilmelidir. Örneğin; duruşmanın sanık ve müdafinin hazır bulunduğu 01.03.2019 tarihinde yapılan oturumunda, oturumun bitiminde duruşmanın gelecek oturumunun 23.03.2019 tarihine bırakıldığı halde, 23.03.2019 tarihli oturumda tanığın hazır bulunduğundan bahisle sanık ve müdafii haberdar edilmeksizin beyanının alınması CMK'nın 181'inci ve 201'inci maddelerine aykırı olacağı gibi savunma hakkını da kısıtlamış olacaktır.

Tutuklu olan sanık, ancak tutuklu bulunduğu yer mahkemesinde dinlenecek olan tanığın dinlenmesinde hazır bulunmayı isteyebilir. Bununla birlikte, sanık tutuklu olsa ve tanık tutuklu sanığın bulunduğu yer dışındaki bir mahkemede dinlenecek olsa bile hâkim veya mahkeme tarafından zorunlu sayılan hallerde tutuklu sanığın da tanığın dinlenmesinde hazır bulunmasına karar verebilir. Yargıtay'ın yerleşik kararlarında da tanığın dinlendiği duruşmada hazır bulunma hakkına sahip olan kişilerin duruşma gün ve saatinden haberdar edilmemelerinin kanuna aykırı olduğu belirtilmiştir.⁶⁸

CMK'nın 215'inci maddesine göre, tanık, tanıklık yapacağı olaya ilişkin olarak bildiklerini anlattıktan sonra, yani tanık beyanda bulunmasından sonra, taraflara bu beyana karşı diyeceklerinin olup olmadığı sorulmalıdır. CMK'nın 215'inci maddesinde tanığın dinlenmesinden sonra bunlara karşı bir diyecekleri olup olmadığının katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine sorulacağı hükme bağlanmıştır. Anlaşılabileceği üzere, tanık, tanıklık ettiği konulara ilişkin olarak bildiklerini söyledikten yani beyanda bulunduktan sonra, CMK'nın 59'uncu maddesine göre mahkeme başkanı veya hâkim tarafından tanıklık edilen konuları aydınlatmak, tamamlamak ve tanığın bilgilerinin dayandığı durumları gereğince değerlendirebilmek için tanığa soru yöneltilebilir. Bundan sonra ise, CMK'nın 215'inci madde-

⁶⁸ Yargıtay 4'üncü CD'sinin E. 2006/3203, K. 2007/10902 sayılı ilamı, UYAP portalı, E.T. 01.02.2020.

sine göre tanığın beyanlarına karşı taraflara diyecekleri sorulur. Tanık beyanda bulunduktan sonra, artık bir delil olarak bu tanık beyanı duruşmada ortaya konulmuş olup, tartışılması gerekir. İşte bu nedenle de CMK'nın "*Delillerin Tartışılması*" başlıklı 216'ncı maddesi gereğince ortaya konulan bu delille yani tanık beyanı ilgili olarak tartışmada söz, sırasıyla katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafiine veya kanunî temsilcisine verilir.

Tanığa yöneltilecek sorularla tanık beyanının doğruluğu, güvenilirliği, tanığın olaya ilişkin bilgisinin kaynağı ortaya konularak tanık beyanın tartışılması ve değerlendirilmesine katkı sağlanmış olacaktır. Ayrıca, bu sorular sayesinde maddi gerçeğin ortaya çıkmasına da yardımcı olunacaktır. Bu itibarla, tanığa yöneltilecek soruların da bu amaca hizmet etmesi gerekir. Tanığı baskı altına alan, tanığı belli bir şekilde açıklama yapmaya yöneltici soru sorulmamalıdır. Bunun için sorulan sorunun ne olduğu kadar nasıl sorulduğu da önemlidir. Tanığa soru yöneltecek olan kişinin soruyu sorarkenki beden dili, tonlaması ve vurguları, mimikleri tanığı etkileyebileceğinden, soru soran kişinin bu hususları tanığı baskı altına almak, tanığı belli bir şekilde açıklama yapmaya yöneltmek için kullanmasına müsaade edilmemelidir.⁶⁹

Hâkim ya da mahkeme başkanı, tanığa soru yöneltme aşamasındayken tanık için rahat bir ortamın oluşmasını sağlamalı, tanığa karşı saldırgan bir tutumda bulunmasına müsaade etmemeli; hâkim ya da mahkeme başkanı kendisi de dahil olmak üzere tanığa sorulacak soruların nazik ve yumuşak bir şekilde ifade ediliyor olmasına özen göstermelidir. Çünkü tanığa soru yöneltilmesinin amacı tanık beyanının doğrulunu denetleyerek tanığın maddi gerçeğe dair bildiklerinin ortaya konulup tartışılmasını sağlamak ve böylece de tanık beyanın delil olarak değerlendirilmesine katkı sağlamaktır.

⁶⁹ İsmail Hakkı Karafakih, *Hukuk Muhakemeleri Usulü Esaslar*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1952, s.208; Mesut Ertanhan, *Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık*, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s.252; Haluk Çolak, *Ceza Yargılaması Hukukunda Çapraz Sorgu*, Ankara, 2007, Bilge Yayınevi, s. 41; Köse, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi", s. 194.

III. Tanık Beyanının Tartışılması

A. Genel Olarak

Ceza muhakemesinde delillerin tartışılmasından, delillerin sorgulanması anlaşılmalıdır. Muhakemenin taraflarının tanığın beyanlarını sorgulama ve sorgulatma hakkı vardır. Bu hak, adil yargılanma hakkının bir gereğidir.

Tanık beyanının doğru olup olmadığını anlamaya yönelik olan, tanığın beyanın kaynağı ile ilgili olarak yöneltilen soruların tümü delillerin tartışılması ile ilgilidir. Bu itibarla, CMK'nın "*Dinleme ve Okumadan Sonra Diyeceğinin Sorulması*" başlıklı 215'inci maddesi delillerin tartışılması konusunun kapsamı içindedir.⁷⁰ CMK'nın 215'inci ve 216'ncı maddeleri delillerin tartışılmasına dair genel nitelikteki hükümlerdir.⁷¹ Deliller ortaya konulduktan sonra delillerin tartışılmasına geçilir.

Ceza muhakemesinde ortaya konulan delillerin tartışıldıktan sonra takdir edilerek hüküm verilecek olduğundan, ceza muhakemesinde deliller ortaya konulduktan sonra delillerin tartışılması ile muhakeme soncunda verilecek olan hükmün dayanabileceği deliller taraflarca son kez tartışılır.⁷² Delillerin tartışılması, tüme varım yöntemi ile gerçekleşir. Bu kapsamda, önce tek tek sonra da bir bütün olarak ortaya konulmuş olan deliller tartışılır.

Ceza muhakemesinde delil olarak ortaya konulan tanık beyanının tartışılmasında CMK'nın 215'inci maddesi gereğince, tanığın dinlenmesinden sonra bunlara karşı diyecekleri olup olmadığının katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine sorulması suretiyle gerçekleştirilir. Bu kapsamda tanığa sorular yöneltilir, varsa çelişkilerin giderilmesi sağlanır ve yine gerek duyulursa CMK'nın 52'nci maddesinin ikinci fıkrası gereğince yüzleştirme yapılabilir.⁷³

⁷⁰ Fatih Birtek, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, B. 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016, s. 523.

⁷¹ Birtek, s. 523.

⁷² Özbek/Doğan/Bacaksız, s. 690 vd.

⁷³ Köse, "Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi", s. 193.

B. Delillerin Tartışılmasında Soru Yönelme

Tanıkların muhakeme konusu maddi olaya ilişkin bildiklerini rahat ve doğru bir şekilde ifade edebilmeleri için sözünün kesilmemesi gerekir. Bu itibarla da tanık beyanda bulunup beyanı bittikten sonra tanığa soru yöneltebilir.

Tanık tanıklık ettiği olaya dair bildiklerini anlattıktan sonra, delillerin tartışılması, tanığa CMK'nın 59'uncu maddesinin ikinci fıkrası gereğince tanıklık ettiği konunun aydınlatılması, tamamlanması ve bilgilerinin dayanağı olan durumların gereğince değerlendirilebilmesi için soru yöneltebilecektir. Bu amaçla mahkeme başkanı ya da hâkimin dışındaki kişilerin de tanığa soru yöneltilmesinde CMK'nın 216'ncı maddesinde belirtilen sıraya göre mahkeme başkanı ya da hâkim soru yöneltilmesini sağlamalıdır. Bu sıraya göre söz, sırasıyla katılana veya vekiline, Cumhuriyet savcısına, sanığa ve müdafisine veya kanunî temsilcisine verilir. Bu sözün verilip verilmemesi hususu mahkeme başkanı ya da hâkimin takdirinde değildir. Tanık beyanına karşı beyanlarını ve varsa sorularını yöneltmeleri için belirtilen kişilere soru yönelme hakkının tanınması adil yargılamanın ve çelişme ilkelelerinin bir gereğidir.

Delillerin tartışılmasında tanığa vermiş olduğu beyanlarla ve maddi olayla ilgili soru yöneltilmek suretiyle tanık beyanının güvenilirliği denetlenmiş olmakla birlikte, maddi gerçeğin aydınlığa kavuşması da sağlanmaya çalışılır.⁷⁴

Mahkeme başkanı ya da hâkim, soru yöneltmelerinde, yöneltilcek sorularla duruşma düzen ve disiplininin bozulmasını engelleyici tedbirleri almalı ve gerekirse soru yönelmeden önce tarafları bu hususta uyarmalı, yöneltilen sorunun da muhakeme konusu olayla ilgisiz olması ya da duruşma düzen ve disiplininin bozacak nitelikte olması halinde bu soruya ve soruyu soran tarafa müdahale etmelidir.

Mahkeme başkanı ya da hâkimin dışında tanığa doğrudan soru yönelme hakkına sahip olanlar CMK'nın 201'inci maddesinin birinci fıkrasına göre Cumhuriyet savcısı, müdafi veya vekil sıfatıyla duruşmaya katılan avukattır. Aynı fıkra hükmüne göre, sanık ve katılan da mahkeme başkanı veya hâkim aracılığı ile tanığa soru yöneltebilecektir.

⁷⁴ Erkan Canak, Çapraz Soru, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005, s. 13,

C. Hatırlatma ve Çelişki Giderme ile Önceki Beyanların Okunması

Ceza muhakemesinde soruşturma aşamasından sonra gelen kovuşturma aşamasında, soruşturma aşamasında toplanan delillerin tümü hâkime sunulmuş olur. Böylece hâkim, kovuşturmanın başlangıcında davaya konu olan olay ve olayın delilleri hakkında büyük ölçüde bilgi sahibi olabilecektir. Ancak, kovuşturmanın başlangıcında edindiği bu bilgi hâkimi muhakeme sonucuna ilişkin bir kanaate ulaştırmaz. Zira, ceza muhakemesinde hâkim ancak delillerin tartışılıp değerlendirilmesinden sonra duruşmanın bitiminde bir kanaate ulaşabilir.⁷⁵

Ceza muhakemesinde doğrudanlık ilkesi ile kovuşturma evresinde geçerli olan sözlülük ilkesi gereği hâkimin soruşturma kapsamında dosyada beyanları bulunan ve soruşturma kapsamında düzenlenen dosya içeriğinden muhakeme konusu olaya tanık olduğuna kanaat getirdiği kişileri mümkün olduğunca duruşmada dinlemesi gerekir. Soruşturma aşamasında beyanı alınmış olan birin kovuşturma aşamasında tanık sıfatıyla beyanı alınırken, bu kişinin soruşturma aşamasındaki beyanının tekrar okunmaması gerekir. Delil niteliğinde olan bir beyanın, tanık beyanının duruşmada sözlü olarak alınması kuraldır. Tanık beyanının alınması sırasında soruşturma aşamasındaki beyanının okunması durumunda, tanığın beyanının güvenilirliğini değerlendirmek yönünden olumsuz bir durum ortaya çıkabileceği gibi tanığın “önceki beyanlarım doğrudur, tekrar ederim” şeklinde bir beyanda bulunmasına da sebebiyet verilmiş olacaktır ki bu durumda, delil olarak kullanılacak tanık beyanı duruşmada sözlü olarak ifade edilmiş olmayacaktır.⁷⁶

Duruşmada tanık olarak beyanı alınan kişinin daha önceki beyanları, beyanını alınması sırasında önceden okunamaz. Yoksa, beyanı alındıktan sonra okunmasında bir engel yoktur. Hatta bazı hususların tamamlanabilmesi, olayın aydınlatılabilmesi ve çelişkili beyan varsa bunun giderilebilmesi ve özellikle de tanık beyanının güvenilirliğinin

⁷⁵ Cumhuriyet Şahin, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2001, s. 29.

⁷⁶ Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996, s. 359.

denetlenebilmesi için tanığın önceki beyanlarının okunması gerekir.⁷⁷ Kaldı ki, CMK'nın "*Delilleri Takdir Yetkisi*" başlıklı 217'nci maddesinde "*hâkim kararını ancak duruşmaya getirilmiş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir*" denilmek suretiyle tanığın önceki beyanlarının da okunmasını ve beyanlarının tartışılmasını öngörmüştür. Öte yandan, CMK'nın "*Tanığın Önceki İfadesinin Okunması*" başlıklı 212'nci maddesine göre de duruşmada tanığın olayı hatırlamadığını beyan etmesi halinde, önceki ifadesine ait tutanaklar duruşmada okunarak hatırlamasına yardımcı olunmalıdır.⁷⁸ Ancak, bunun tam olarak yapılan bir okuma şeklinde olmaması gerektiği kanaatindeyiz. Tanığın hatırlamasına yardımcı olacak şekilde ilgili kısımların okunması ile yetinilmelidir. Aksi halde, tanığın beyanlarının güvenilirliğinin denetlemesi, maddi gerçeğin ortaya konulması zorlaşır. CMK'nın 212'nci maddesinin ikinci fıkrasında da tanığın önceki açıklamaları ile çelişkiye düşmesi durumunda önceki ifadesinin okunarak çelişkinin giderilmeye çalışılacağı belirtilmiştir. Tanığın duruşmadaki beyanı ile önceki beyanı arasında uyumsuzluk veya çelişki varsa, önceki ifade okunarak bu çelişkinin nedeni sorulmalıdır.

D. Yüzleştirme

Ceza muhakemesinde aynı maddi olaya ilişkin olarak dinlenen tanıkların beyanlarının birbiriyle çelişmesi durumunda, bu çelişkinin giderilmesi için tanıkların birbirleriyle veya şüpheli ya da sanıkla yüzleştirmesi yapılabilir.⁷⁹ Yüzleştirme ile de tanık beyanın doğruluğu denetlenmiş olacağı gibi maddi gerçeğe ulaşmak amaçlanır. Ayrıca, birbiri ile çelişen tanık beyanlarının varlığı halinde yüzleştirme ile hangi tanık beyanına diğerine göre neden üstünlük tanınacağı da tespit edilebilecektir. Esasen, bunlar delillerin tartışılmasının bir bütün olarak amacıdır.

Yüzleştirme de ceza muhakemesinde kural olarak, kovuşturma aşamasında delillerin tartışılmasında söz konusu olabilir. Kovuşturma aşamasından önce, yani soruşturma aşamasında yapılacak bir yüzleş-

⁷⁷ Şahin, s. 243.

⁷⁸ CMK'nın 210'uncu maddesinin ikinci fıkrası gereğince tanıklıktan çekinebilecek olan kişinin, duruşmada tanıklıktan çekinmesi halinde önceki ifadesine ilişkin tutanak okunamaz.

⁷⁹ Feyzioğlu, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, s. 332.

tirme, tanıkların hüküm verecek olan mahkeme huzurunda beyanda bulunmadan önce etki altına alınmasına, beyanlarının yönlendirilmesine neden olabileceğinden, kural olarak, soruşturma aşamasında tanıkların yüzleştirilmesi söz konusu olmaz. Ancak, soruşturma evresinde de iki halde tanıkların birbirleriyle ve şüpheli ile yüzleştirilmesi mümkündür. Bu hallerden birincisi, gecikmesinde sakınca bulunan bir halin varlığı; ikincisi ise, kimliğin belirlenmesine ilişkindir.

IV. Tanık Beyanının Değerlendirilmesi

A. Genel Olarak

Ceza muhakemesinde vicdani ispat sistemi geçerlidir.⁸⁰ Vicdani ispat sisteminde kural olarak maddi gerçeğin tespiti için vicdani kanaate serbestlik tanınmaktadır. Buna göre, bir olay ya da durum kural olarak hukuka uygun olmak kaydıyla her türlü delille ispatlanabilir ve söz konusu delilin muteber olup olmadığının takdiri de belirli bir kurala bağlı değildir.⁸¹ Ancak, belirtmeliyiz ki, delillerin takdirinde serbestlik demek, takdir hakkının ve yetkisinin keyfi kullanılabileceği anlamına gelmez. Takdir hakkı ve yetkisi akıl ve mantık kuralları ile çelişmeyecek şekilde kullanılmalıdır.⁸² Hâkim, delileri akıl yürüterek vicdanına göre değerlendirir.

Delillerin değerlendirilmesinde takdir hakkının nasıl kullanıldığının, yani, hangi delile neden üstünlük tanındığının ya da tanınmadığının hâkim tarafından gerekçeli kararda belirtilmesi gerekir ki bu durum da takdir hakkının keyfi kullanılmasını engelleyen bir güvencedir.⁸³ Aslında, vicdani ispat sisteminde delillerin takdirinde keyif davranılmamasını önleyen güvencelerin arasında en etkili ve önemli olanı, delillerin tümünün duruşmada ortaya konularak tartışılmasının mecburi olarak öngörülmüş olmasıdır.

⁸⁰ Yurtcan, s. 350.

⁸¹ Öztürk/Tezcan/Erdem ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, s. 291; Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoğlu, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 6, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018, s. 483; Hakan Karakehya, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 2, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016, s. 198-199.

⁸² Centel/Zafer, s. 776-777; Faruk Erem, Ceza Usulü Hukuku, B. 5, AÜHF Yayınları, Ankara, 1978, s. 375.

⁸³ Karakehya, s. 199; Metin Köse, Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017, s. 50.

Özetle; ceza muhakemesinde hâkim delilleri akıl yürüterek vicdani kanaatine göre değerlendirir. Bunun içinse tanık beyanının delil olarak değerlendirilmesinde iki hususun değerlendirilmesi önem arz eder. Birincisi, tanık beyanının güvenilirliği yani tanıklık edilen konuyla ilgili gerçeğe uygun olup olmadığı değerlendirilir. İkincisi ise, tanık beyanının tarafsız olup olmadığı yani tanıklık edilen konuyu temsil edip etmediği değerlendirilir.⁸⁴ Yapılan tüm bu değerlendirmelerden sonra tanık beyanları ile birlikte muhakemeye yansıyan tüm deliller bir bütün olarak değerlendirilerek hüküm verilecektir.⁸⁵

B. Bilgi kaynağının güvenilirliği açısından

Hâkim, tanığın beyanının güvenilirliğini takdir ederken hayat tecrübelerini de göz önünde bulundurarak beyanın gerçeğe uygun olup olmadığına kanaat getirip, buna göre hüküm verir.⁸⁶ Hâkim delilleri değerlendirip bir kanaate varırken, delilin akla, mantığa, bilimsel verilere, fizik kurallarına, herkesçe bilinen somut duruma, hayatın olağan akışı içinde gündelik yaşamdan edinilen karine niteliğindeki bilgilere ters düşüp düşmediğini tespit eder. Bu kapsamda, tanık beyanının değerlendirilmesinde de aynı hususlara dikkat edilmesi gerekir. Nitekim, Yargıtay bir kararında;⁸⁷ “... delilin, akla, mantığa, bilimsel verilere, fizik kurallarına, herkesçe bilinen somut duruma, hayatın olağan akışı içinde gündelik yaşamdan edinilen karine niteliğindeki bilgilere aykırı olması ya da tanığın yalan söylediğinin ortaya çıkması gibi reddi için haklı, makul ve kabul edilebilir hukuki gerekçelerin gösterilmesinin zorunlu olduğu gözetilmeden, tanık beyanlarının samimi bulunmadığı gibi yakınma mahiyetinde değerlendirildiği şeklindeki hukuka uygun olmayan gerekçelerle beraat kararı verilmesi hukuka aykırıdır” demek suretiyle bu hususu vurgulamıştır.

⁸⁴ Köse, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi”, s. 196.

⁸⁵ Metin Feyzioğlu, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002, s. 141; Barış Erman, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti ve İspat Değeri”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1, 2010, s. 699

⁸⁶ İlhan E. Postacıoğlu, Medeni Usul Hukuku Dersleri, Sulhi Garan Matabbası, İstanbul, 1975, s. 647.

⁸⁷ Yargıtay 4. CD’sinin 07.05.2013 tarih ve E. 2011/23710, K. 2013/13658 sayılı ilamı, Uyarı Portalı, E.T. 12.07.2019.

Hâkim tanık beyanını değerlendirirken birçok hususu göz önünde bulundurmalı ona göre bir değerlendirme yapıp kanaate varmalıdır. Şüphesiz bunun için hâkim öncelikle tanığın kişiliğini, kişisel özelliklerini gözlemlemelidir. Örneğin görme engelli birinin bir hususu gördüğünü söylemesi durumunda tanık beyanının güvenilirliği olmayacaktır. Hâkim, tanık beyanının gerçeğe uygun olup olmadığını yanı güvenilir olup olmadığını denetlerken tanığın kişisel özellikleri kapsamında tanığın beyanını aktarırkenki üslup ve tarzıdır. Bazen tanığın olayı anlatırken kişisel durumundan dolayı kelimeleri doğru ve yerinde kullanamamasından kaynaklanan üslup ve anlatım sorunları ile karşılaşılabilir. Başka bir ifadeyle, tanık, bildiklerini anlatırken akıcı olarak anlatamayabilir, yeterli olabilecek kadar öyküleyebilme yeteneğine sahip olmayabilir. İşte böyle bir durum, tanığın beyanlarının yanlış ya da eksik algılanmasına veya yorumlanmasına neden olabilecektir. Bu da hâkimi tanığın beyanlarının gerçek olmadığı veya güvenilir olmayabileceği düşüncesine yöneltebilir. Bunun tam aksi de mümkündür. Yani, tanık çok etkileyici bir üsluba ve anlatıma sahip olabilir. Böyle bir durum da tanığın beyanlarının gerçek olduğu ve beyanlarına güvenilebileceği düşüncesine yöneltebilir.⁸⁸ Hâkim, tanığın kişisel özellikleri ile birlikte tanığın tanıklık ettiği somut olayın tüm koşullarını da göz önünde bulundurmalıdır.

Hâkim, tanık beyanını değerlendirirken geçmişte yaşanmış ve üzerinden zaman geçmiş olan bir olayla ilgili bilgi aldığını unutmadan, tanık beyanının da tanıklık edilen olaya ilişkin bazı hususların yanlış ya da eksik hatırlanmış olabileceğini ya da hatırlanmamış olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır.⁸⁹ Tanığın bir olayı yanlış veya eksik söylemiş olması ya da hiç söylememiş olması başlı başına o tanığın beyanını güvenilmez kılmayacaktır.

Hâkim tanık beyanının gerçeğe uygun olup olmadığını, güvenilir olup olmadığı yönünde bir kanaate ulaşmak için tanığın beyanlarının öncelikle kendi içinde tutarlı olup olmadığını, sonrasında da diğer delillerle tutarlı olup olmadığını irdelemelidir.⁹⁰ Hâkimin tanık beyanının

⁸⁸ Ertanhan, s. 354 vd.

⁸⁹ Hakan Pekcanitez/Oğuz Atalay/Muhammet Özkes, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2007, s. 514.

⁹⁰ Mustafa Tören Yücel, "Ceza Adaletinde Tanık Üzerine", *TBB Dergisi*, S. 2, 1994, s. 104 vd.

da çelişkili bulduğu hususlar varsa bu hususları gidermeye çalışması gerekir. Tüm bunlar yapıldıktan sonra da tanık beyanının diğer delillerle birbirini tamamladığı, hayatın olağan akışına, akla ve mantığa uygun olduğu anlaşıldığı takdirde tanık beyanının güvenilir olduğuna kanaat getirilebilir.

C. Tarafsızlık Açısından

Esasen tarafsızlık açısından tanık beyanının değerlendirilmesi de tanık beyanının gerçekliği ve güvenilirliği ile ilgilidir. Ancak, kişi içinde bulunduğu durum ve koşullara göre de farkına varmadan tarafgir bir tutum gösterebilir, yani tarafsız davranmayabilir. Tanıkların tarafsız davranmamalarının altında birçok neden yatabilir. Örneğin; tanık, kendisine ya da yakınlarına bir menfaat sağlamak istiyor olabilir, kendisi veya yakınlarının zarar görebileceğinden endişe ediyor olabilir. Yine, tanık taraflardan biriyle meslektaş, komşu, hısım, arkadaş, duygusal yakınlık, husumet içinde olduğu için veya benzeri nedenlerle de tarafsız davranamayabilir.

Tarafgir bir tutum içinde olan kişinin beyanları da gerçeği olduğu gibi objektif bir şekilde anlatan bir nitelikte olmaz. Tanık beyanının tarafsız bir şekilde açıklanması gerekir. Tanık, tanıklık edeceği olaya dair bildiklerini ve algıladıklarını olduğu gibi aktarmalıdır. Tanığın tarafsız olmaması durumunda, tanık bu beyanlarını, olayı doğru algılamış olmasına rağmen bazı hususları gizleyerek, değiştirerek ya da yalan olarak anlatabilir.

D. Gizli Tanıklık ve Diğer Koruma Tedbirlerinin Uygulandığı Hallerde Delillerin Değerlendirilmesi

Adil yargılanma hakkı, kişilerin özellikle ceza yargılamalarında en önemli haklarından biridir. Adil yargılanma hakkı, içinde birçok hakkı beraber bulunduran kolektif bir hak niteliği taşır. Evrensel insan hakları ve ceza hukuku prensiplerine göre suça konu bir olayla ilgili maddi gerçeklerin ortaya çıkarılmasını temin etmek için ne olursa olsun ortaya çıkarılması değil, bu gerçeklerin hakkaniyetli ve adil bir yargılamaya yapılarak ortaya çıkarılması gerekir.

Adil yargılanma hakkı kapsamında içinde yer alan savunma hakkı kapsamında sanığın asgari bazı hakları vardır. Bu haklardan birisi de sanığın aleyhinde ifade veren tanıkları sorgulamak veya sorgulatmak, lehine ifade veren tanıkları da aleyhe ifade veren tanıklarıyla aynı koşullarda çağrılarak dinlenilmesi hakkıdır.

Adil bir yargılanmadan bahsedilebilmesi için kural olarak tanık beyanlarının aleni duruşmada iddia ve savunma tarafının önünde alınması ve tartışılması gerekir. Özellikle örgütlü suçlara ilişkin muhakemelerde bu suçlara tanıklık eden kişilerin can ve mal güvenliğini tehlikeye düşmesi nedeniyle korunmalarına ilişkin olarak adli önlemlerin geliştirilerek tanık koruma programlarının oluşturulmasını gerektirir. Hukukumuzda gizli tanıklık kavramı kapsamındaki tedbirlere ilişkin olarak CMK ile bu hususta özel bir kanun niteliğinde olan Tanık Koruma Kanunu'nda ayrıntılı düzenlemeler yapılmıştır. Muhakeme makamları, sanığın adil bir şekilde yargılanması ile tehlike altındaki tanığın haklarının korunması noktasında adil bir denge gözetmekle yükümlüdür. Bu dengenin korunmaması durumunda sanığın adil bir şekilde yargılandığı söylenemez.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6'ncı maddesinin üçüncü fıkrasının (d) bendinde, suçlanan bir kişinin aleyhine olan tanıkları sorgulamak veya sorgulatmak, lehine olan tanıkların da aleyhe olan tanıklarla aynı koşullarda çağrılmasını ve beyanlarının alınmasının sağlanması hakkı garanti altına alınmıştır. Kural olarak, tanık beyanlarının açık duruşmada ve sanık huzurunda ortaya konulması ve değerlendirilmesi gerekir. Gizli tanık uygulaması bir istisnadır ve bazı ölçütlerin uygulanması halinde salt gizli tanık kendiliğinden adil yargılanmanın bir ihlalini oluşturmayacaktır.

Tüm bu hususlara riayet edilerek alınan gizi tanık beyanı hukuka uygun olacaktır ancak gizli tanık beyanının diğer delillerle desteklenmesi gerekir. Tanık Koruma Kanununun 9'uncu maddesinin sekizinci fıkrası gereğince, gizli tanık beyanları tek başına hükme esas alınamaz. Bu itibarla, söz konusu gizli tanık beyanının diğer delillerle desteklenmesi gerekir. Öte yandan, diğer delillerle de desteklenen gizli tanık beyanının, delillerin bir bütün olarak değerlendirilmesi sonucunda oluşan vicdani kanaati de kuvvetlendirmesi gerekir. Kısaca, gizli tanık beyanının tek başına delil olarak kabul edilmesi mümkün değildir.

E. Değerlendirme Yasakları

Kural olarak, maddi gerçeği ortaya çıkarıyor olsa dahi hukuka aykırı olan delilin değerlendirilmemesi gerekir. Benimsen bu kural sayesinde soruşturmanın kualsız ve keyfi biçimde yürütölmesi engellenmiş olmakla birlikte temel hak ve özgürlükler de koruma altına alınmaktadır.⁹¹ Yine, bu kapsamda özel hayatın gizliliğine ve savunma hakkına saygı korunmaktadır.

Hukuka aykırı delillerin değerlendirilip değerlendirilmemesi gerektiğine dair öğretilde ileri sürölen farklı görüşler bulunmaktadır. Yapmış olduğumuz açıklamalarda konunun niteliği ve önemi itibarıyla bu görüşler ve uygulama hakkında kısaca bilgi vermenin yerinde olacağı kanaatindeyiz.

1. Mutlak Değerlendirme Yasağı

Mutlak değerlendirme yasağı gereğince hukuka aykırı delillerin ceza muhakemesinin hiçbir evresinde hiçbir şekilde kullanılmaması ve değerlendirilmemesi gerekir. Buna göre, delil ve bu kapsamda tanık beyanı kurallara aykırı olarak elde edildiği takdirde, bu mutlak bir hukuka aykırılık olarak kabul edilerek maddi gerçeğin aydınlanması açısından ne denli önemli olup olmadığı göz önünde bulundurulmaksızın değerlendirilmelidir.⁹²

Mutlak değerlendirme yasağının temelinde, hukuka aykırılığın azının ya da çoğunun olmadığı düşüncesi yatar. Sonuç olarak ortada bir hukuka aykırılık varsa, buna kıymet verilmemelidir. Delilinin ve bu kapsamda tanık beyanının elde edilışinde hukuka aykırılık olması halinde, bu da bir hukuka aykırılıktır ve ne pahasına olursa olsun bu hukuka aykırılığa rağmen söz konusu delile kıymet verilmemelidir.⁹³ Nitekim, Anayasa'nın 38. maddesinde "*Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilmez*" denilmektedir. CMK'nın 217'nci

⁹¹ Nurullah Kunter/Feridun Yenisey/Ayşe Nuhoğlu, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 18, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010, s. 1412; Seydi Kaymaz, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997, s. 250.

⁹² Erdener Yurtcan, "Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Delile Dayanma Yasağı", Prof. Dr. Nurullah Kunter'e Armağan, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998, s. 520.

⁹³ Mahmut Koca, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller", *Ceza Hukuku Dergisi*, Y. 1, S. 2, İstanbul, Aralık 2006, s. 224.

maddesinin ikinci fıkrasında da “Yüklenen suç, hukuka uygun bir şekilde elde edilmiş her türlü delille ispat edilebilir” denilmek suretiyle hukuka aykırı delillerin mutlak olarak değerlendirilmemesi gerektiği kabul edilmiştir. Kanaatimizce de hukuka aykırı delillerin hiçbir ayırım yapılmaksızın değerlendirilmemesi gerekir. Ancak, hukuka aykırılığı ortadan kaldıran bir hukuka uygunluk nedeninin bulunması durumunda hukuk aykırı delilden de söz edilemeyeceğini gözden uzak tutmamalıyız. Delilin elde edilişine dair hukuka uygunluk nedenlerinin varlığının kabulü de, hukuka aykırı delillerin değerlendirilmemesi gerektiğine dair kuralın esnetilmesi anlamına gelmemektedir.

2. Nispi Değerlendirme Yasağı

Nispi değerlendirme yasağı ile delilin, bu kapsamda tanık beyanının elde edilişinde ihlal edilen hak ile delilinin hukuka aykırı kabul edilmemesi halinde ihlal edilecek hak arasında orantılı bir değerlendirme yapılması gerektiği kabul edilir.⁹⁴ Buna göre, somut olayda delilin elde edilişinde sanığın ihlal edilen hakkının, devletin suçları cezalandırmasına dair hakkından ya da daha doğru bir ifadeyle çıkarından daha üstün olması halinde hukuka aykırı delil kullanılamamalı ve değerlendirilmemelidir; hukuka aykırı delilin elde edilişinde sanığın ihlal edilen hakkı çok önemli olmayıp, devletin suçları cezalandırmasına dair çıkarından daha üstün değil ise hukuka aykırı delil kullanılıp değerlendirilebilmelidir.⁹⁵

Ülkemizde Anayasa kuralı ve ilgili mevzuat gereğince hukuka aykırı olan delillerin ve bu kapsamda tanık beyanının istinasız olarak, mutlak bir şekilde kullanılmaması ve değerlendirilmemesi gerekir. Bununla birlikte, Yargıtay’ın nispi değerlendirme yasağını benimsediğini söyleyebileceğimiz bazı kararları da bulunmaktadır. Örneğin; CMK’nın 52’nci maddesi gereğince tanıkların ayrı ayrı dinlenilmeleri gerekir iken yargılamayı yapan mahkemenin buna uymaksızın tanıkları dinlemiş olması halinde, her ne kadar tanık beyanlarının alınmasında hukuka aykırılık olsa da söz konusu durum sonuca etkili bulunmadığı takdirde tanık beyanlarının delil olarak değerlendirilebileceği kabul edilmiştir.⁹⁶

⁹⁴ Nur Centel/Hamide Zafer, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 8, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011, s. 690.

⁹⁵ Kunter/Yenisay/Nuhoğlu, a.g.e., s. 1473.

⁹⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulunun 26.6.2007 tarih ve E. 2007/7-147, K. 2007/159 sayılı ilamı; Yargıtay 5. CD’sinin 12.12.1992 tarih ve E. 1992/174, K. 1992/465 sayılı ilamı.

SONUÇ

Ceza muhakemesinin amacı, ‘adil yargılanma’ ilkeleri çerçevesinde masumiyet karinesine dayalı olarak ve hukuka uygun elde edilen delillerle maddi gerçekliğin ortaya çıkarılmasıdır. Geçmişte gerçekleşmiş olan bir olayın ne zaman, nasıl, nerede ve kim tarafından gerçekleştirildiğini ortaya koyarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını sağlayan ispat araçlarının en önemlilerinden birisi tanık beyanıdır. Tanık beyanı, tanığın uyuşmazlık konusu olaya ilişkin kendisini dinlemeye kanunen yetkili kişi veya makam huzurunda verdiği bilgilere denir.

Tanık beyanının kaynağı insan olduğundan ve dolayısıyla da insanın aldanabileceği, aldatılabileceği, tanık olduğu bir hususu yanlış, eksik veya yetersiz anlayabileceği göz önünden bulundurulduğunda, ispat gücü ve delil değeri tartışmalıdır. Bununla birlikte ceza muhakemesi açısından en önemli ve vazgeçilmez bir delil olduğu da bir gerçektir.

Adil yargılanma hakkı çerçevesinde tanıkların mahkeme huzurunda dinlenmeleri, hal ve hareketlerinin hakimler tarafından gözlemlenebilmesi, sanık ve avukatlarının tanıklara soru sorma imkânına sahip olmaları gerekir. Bu itibarla, kural, aleni yargılamadır. Ancak, gizli tanık kullanılacak ise mahkeme huzurunda dinlenmeli ve hâkim gizli tanığın kimliğini bilmelidir. Gizli tanık beyanlarına karşı, savunma tarafına elverişli fırsatlar verilerek güvenlik ve gizlilik arasındaki zorluklar dengelenmelidir.

Ceza muhakemesinde geçerli olan vicdani ispat sistemi gereğince hâkim kararını ancak duruşmada ortaya konulmuş ve huzurunda tartışılmış delillere dayandırabilir. Tanık beyanının da kural olarak duruşmada ortaya konulması ve tartışılması gerekir. Bu adil yargılanma ve bunun bir gereği olan çelişmeli yargılama ilkesinin bir gereğidir. Bu kapsamda hâkim, savcı, müdafii veya katılan vekili olan avukat tanığa duruşma disiplinine uygun olarak doğrudan soru sorabilir. Sanık ve katılanın da hâkim aracılığıyla soru yöneltme hakkı vardır.

Hâkim, tanığa doğrudan soru sorma ya da yöneltme hakkına sahip olan kimselere tanık beyanlarına karşı diyeceklerinin olup olmadığını sorar ve gerektiğinde tanıkların beyanlarının birbiriyle çelişkili

olması durumunda çelişkinin giderilmesi için yüzleştirme yapar. Tanık beyanı tüme varım yöntemi ile değerlendirilir. Bu kapsamda gerçeğe uygunluk açısından önce tanık beyanı tek başına sonra da diğer tüm delillerle birlikte değerlendirilmelidir. Bu şekilde yapmış olduğu değerlendirmeler sonucunda, hâkim gerçeğe uygun olduğuna kanaat getirdiği tanık beyanını delil olarak kabul edecektir.

Kaynakça

Kitaplar

- Aydın Devrim, Ceza Muhakemesinde Deliller, B. 1, Yetkin Yayınları, Ankara, 2014.
- Birtek Fatih, AİHM, Anayasa Mahkemesi ve Yargıtay Kararları Işığında Ceza Muhakemesinde Delil ve İspat, B. 1, Adalet Yayınevi, Ankara, 2016.
- Canak Erkan, Çapraz Sorgu, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2005.
- Cengiz Serkan/Demirağ Fahrettin/Ergül Teoman/McBride Jeremy/Tezcan Durmuş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Işığında Ceza Yargılaması Kurum ve Kavramları, TBB Yayınları, 2007.
- Centel Nur/Zafer Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 8, Beta Yayınevi, İstanbul, 2011.
- Centel Nur/Zafer Hamide, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 15, Beta Yayınevi, İstanbul, 2018.
- Çolak Haluk, Ceza Yargılaması Hukukunda Çapraz Sorgu, Bilge Yayınevi, Ankara, 2007.
- Develioğlu Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat, B. 20, Aydın Kitabevi, Ankara, 2003.
- Erem Faruk, Adalet Psikolojisi, B. 7, AÜHF Yayınları-Sevinç matbaası, Ankara, 1977.
- Erem Faruk, Ceza Usulü Hukuku, B. 5, AÜHF Yayınları, Ankara, 1978.
- Ertanhan Mesut, Medeni Yargılama Hukukunda Tanık ve Tanıklık, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005.
- Feyzioğlu Metin, Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık, US-A Yayıncılık, Ankara, 1996.
- Feyzioğlu Metin, Tanıklık ve Dürüst Muhakeme, US-A Yayıncılık, Ankara, 1998.
- Feyzioğlu Metin, Ceza Muhakemesinde Vicdani Kanaat, Yetkin Yayınları, Ankara, 2002.
- İpek Ali İhsan, Suça Sürüklenen Çocukların Muhakemesi, Adalet Yayınevi, Ankara, 2014.
- Karafakih İsmail Hakkı, Hukuk Muhakemeleri Usulü Esaslar, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1952.
- Karakehya Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 2, Savaş Yayınevi, Ankara, 2016.
- Kaymaz Seydi, Ceza Muhakemesinde Hukuka Aykırı Deliller, Seçkin Yayınevi, Ankara, 1997.

- Köse Metin, Ceza Kovuşturmasında Delillerin Ortaya Konulması ve Değerlendirilmesi, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe, Muhakeme Hukuku Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 16, Beta Yayınevi, İstanbul, 2008.
- Kunter Nurullah/Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe, Muhakeme Dalı Olarak Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 18, Beta Yayınevi, İstanbul, 2010.
- Malkoç İsmail/Yüksektepe Mert Asker, Ceza Muhakemesi Kanunu, C.1, Malkoç Kitabevi, Ankara, 2008.
- Özbek Veli Özer, Ceza Muhakemesi Hukuku, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2006.
- Özbek Veli Özer/Doğan Koray/Bacaksız Pınar, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 13, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2020.
- Öztürk Bahri/Tezcan Durmuş/Erdem Mustafa Ruhan vd., Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 10, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2016.
- Öztürk Bahri/Tezcan Dumuş/Erdem M. Ruhan ve diğerleri, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, B. 10, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.
- Parlar Ali, Teori ve Uygulamada CMK El Kitabı. B. 2, Bilge Yayınevi, Ankara.
- Pekcanıtez Hakan/Atalay Oğuz/Özekes Muhammet, Medeni Usul Hukuku, Yetkin Yayınevi, Ankara, 2007.
- Postacıoğlu İlhan E., Medeni Usul Hukuku Dersleri, Sulhi Garan Matabbası, İstanbul, 1975.
- Sungurtekin Özkan, Meral, Avukatlık Mesleği Avukatın Hak ve Yükümlülükleri, Barış Yayınları, İzmir, 1999.
- Şahin Cumhur, Ceza Muhakemesinde İspat (Delillerin Doğrudan Doğrualığı İlkesi), Yetkin Yayınevi, Ankara, 2001.
- Şahin Cumhur/Göktürk Neslihan, Ceza Muhakemesi Hukuku II, B. 6, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Toroslu Nevzat, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2003.
- Toroslu Nevzat/Feyzioğlu Metin, Ceza Muhakemesi Hukuku, Savaş Yayınevi, Ankara, 2006.
- Turhan Faruk, Ceza Muhakemesinde Tehlike İçindeki Tanıkların Korunması Türk, Alman ve Avusturya Hukuklarında Karşılaştırmalı Olarak, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2009.
- Ünver Yener/Hakeri Hakan, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 10, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.
- Yaşar Osman, Yeni İçtihatlarla Uygulamalı Yorumlu Ceza Muhakemesi Kanunu; C. I, B. 7, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2017.
- Yenisey Feridun/ Nuhoğlu Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku Ders Kitabı, B. 2, Bahçeşehir Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2014.
- Yenisey Feridun/Nuhoğlu Ayşe, Ceza Muhakemesi Hukuku, B. 6, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2018.
- Yılmaz, Ejder, Hukuk Sözlüğü, Yetkin Yayınları, Ankara, 2001.
- Yurtcan Erdener, Ceza Yargılaması Hukuku, Kazancı Yayınları, İstanbul, 2004.

Makaleler

- Badem Samiyet, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanık”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, S. 45, Y. 12, Ocak 2021.
- Erman Barış, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Belirti ve İspat Değeri”, *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, S. 1, 2010.
- Güngör Devrim, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Değeri Üzerine Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 6, S. 2, 2015.
- Koca Mahmut, “Ceza Muhakemesi Hukukunda Deliller”, *Ceza Hukuku Dergisi*, Y. 1, S. 2, İstanbul, Aralık 2006.
- Köse Metin, “Ceza Muhakemesinde Tanık Beyanının Delil Olarak Değerlendirilmesi”, *Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XIV, S. 1, 2019.
- Ünver Yener, “Ceza Muhakemesinde İspat”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 1, S. 2, 2006.
- Ünver Yener, “Ceza Yargılaması Hukukunda İspata İlişkin Bir Yargıtay İBK’nın İncelenmesi”, *İHFM*, C. 55 S. 1-2, 1996.
- Yenisey Feridun, “Ceza Muhakemesi Hukukunda (Hukuka Uygun Bir Şekilde Elde Edilmiş) Delil”, *Ceza Hukuku Dergisi*, C. 2, S. 4, 2007.
- Yurtcan Erdener, “Yargıtay Kararları Işığında Hukuka Aykırı Delile Dayanma Yasası”, *Prof. Dr. Nurullah Kunter’e Armağan*, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1998.
- Yücel Mustafa Tören, “Ceza Adaletinde Tanık Üzerine”, *TBB Dergisi*, S. 2, 1994.

Mahkeme Kararları

- Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 19/04/1993 tarih ve E. 1993/6-79 K. 1993/108 sayılı ilamı.
- Yargıtay Ceza Genel Kurulu’nun 26.6.2007 tarih ve E. 2007/7-147 K. 2007/159 Karar sayılı ilamı.
- Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin 13.07.2016 tarihli Popov/Rusya Kararı
- Yargıtay 3. CD’sinin 29.03.2016 tarih ve E. 2016/931, K. 2016/7906 sayılı ilamı.
- Yargıtay 4. CD’sinin 17.02.2016 tarih ve E. 2013/36021, K. 2016/2687 sayılı ilamı.
- Yargıtay 4.CD’sinin 25.03.2015 tarih ve E. 2013/11145, K. 2015/25167 sayılı ilamı.
- Yargıtay 5. CD’sinin 12.12.1992 tarih ve 1992/174 Esas, 1992/465 karar sayılı ilamı.
- Yargıtay 13. CD’sinin 03.11.2015 tarih ve E. 2014/25680, K. 2015/17003 sayılı ilamı.
- Yargıtay 4’üncü CD’sinin E. 2006/3203, K. 2007/10902 sayılı ilamı.
- Yargıtay 4. CD’sinin 07.05.2013 tarih ve E. 2011/23710, K. 2013/13658 sayılı ilamı.
- Yargıtay 4. CD’sinin 02/04/2013 tarih ve E. 2011/22605, K. 2013/9564 sayılı ilamı.
- Antalya Bölge Adliye Mahkemesi 7. CD’sinin 25.11.2016 tarih ve 2016/64 Esas, 2016/76 Karar sayılı kararı.
- İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 20. CD’sinin 10.04.2017 tarih ve 2017/894 Esas, 2017/790 Karar sayılı kararı.

İnternet Kaynakları

5237 sayılı TCK'nın Madde Gerekçeleri, www.tbmm.gov.tr.

5271 sayılı CMK'nın Madde Gerekçeleri, www.tbmm.gov.tr.

Feyzioğlu Metin, "İstinabe Yoluyla Tanık Beyanının Elde Edilmesi ve Bu Beyanın Değerlendirilmesi", <http://www.feyzioglu.av.tr/istinabe-yoluyla-tanik-beyaninin-elde-edilmesi-ve-bu-beyanin-degerlendirilmesi>.

Hukuki Konularda Uluslararası İstinabe Taleplerine Uygulanacak Esaslar – Genelge 63/2, Adalet Bakanlığı Dış İlişkiler ve Avrupa Birliği Genel Müdürlüğü, www.adalet.gov.tr.

Türk Dil Kurumu, Türkçe Sözlük, www.tdk.gov.tr.

Diğer Kaynaklar

Feyzioğlu Metin, "Ceza Muhakemesi Hukukunda Tanıklık", Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.

